UPPSALA
UNIVERSITET

Juridiska institutionen
Vårterminen 2021

Examensarbete i offentlig rätt
30 högskolepoäng

När polisen börjar släktforska

Om polisens användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte

When the police become genealogists – The Swedish police authority's use of genealogy databases for criminal investigative purposes

Författare: Emma Göransson
Handledare: Universitetslektor Ingrid Helmius

Sammanfattning

År 2020 nådde dubbelmordet i Linköping sin lösning efter att Polismyndigheten använt släktforskningsdatabaser. Eftersom användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte är en ny metod i Sverige föranleder det frågor om metoden överensstämmer med gällande lagstiftning och mänskliga rättigheter. Förevarande uppsats utreder därför Polismyndighetens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

Polisens metod för användning av släktforskningsdatabaser består av fyra steg. I uppsatsen konstateras att de dna-analyser som genomförs vid användning av släktforskningsdatabaser skiljer sig från de forensiska dna-analyser som vanligtvis utförs av NFC.

Uppsatsen undersöker också vilket skydd EKMR och EU-stadgan ger för rätten till privatliv samt vilket skydd RF ger för den personliga integriteten. Uppsatsen fokuserar särskilt på skyddet för personuppgifter. Det konstateras att skyddet för rättigheterna är mycket omfattande. Polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att personuppgifter behandlas vilket även innebär att enskildas rättigheter inskränks. Polisens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser är alltså begränsade. Rättigheterna är dock inte absoluta och det utreds därför under vilka förutsättningar en inskränkning kan vara möjlig. Några generella punkter framförs som måste tas i beaktande, bland annat krävs att en inskränkning görs med stöd av lag och att en noggrann bedömning av nödvändigheten görs.

Polisens användning av släktforskningsdatabaser utreds utifrån gällande lagstiftning om personuppgiftsbehandling. Det konstateras att vissa delar av polisens metod saknar lagstöd och att bestämmelser om grundläggande krav på personuppgiftsbehandling är svåra att uppfylla. Av detta följer att polisens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser är begränsade och att polisen i dagsläget inte har rätt att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

Förord

Efter snart fem år i Uppsala börjar min tid på juristprogrammet att närma sig sitt slut. Då och då känns dock recceveckorna, min stora förvirring i vad SFS-nummer egentligen är för något, hur man flikar en bok på bästa sätt och hur en lagbok är uppbyggd, inte alls särskilt långt borta.

Jag vill tacka min fina familj som stöttat mig under uppsatsen gång men också genom hela studietiden. Jag vill särskilt tacka min kära mamma och kära pappa. Ni har hjälpt till med alldeles för många flyttar, skickat paket med uppmuntrande tilltugg, stöttat mig i tenta- och PM-ångest, hämtat mig i Uppsala, korrläst promemorior med varierande kvalité och med ämnen allt ifrån varumärkens särskiljningsförmåga till generalförsamlingens möjlighet att arbeta med kollektiv säkerhet. Tack till mormor och morfar för att ni alltid stöttar och tror på mig. Jag vill också tacka mina vänner för alla roliga stunder och för att ni fått alla tuffa stunder att kännas betydligt lättare. Tack till min kära sambo Gustaf för att du alltid finns där för mig och för att du stöttat mig under uppsatsskrivandet.

Tack till min handledare Ingrid Helmius för att du kommit med mycket goda råd under uppsatsskrivandet. Särskilt tack för att du väckt mitt intresse för mänskliga rättigheter.

Dessa år har stundvis varit tuffa och utmanande men nu när jag ser tillbaka minns jag mest av det som varit bra. Framför allt tar jag med mig att jag under årens gång har lärt mig oerhört mycket.

För bara ett år sedan sade jag att jag aldrig skulle skriva en uppsats som innefattade dataskyddsreglering, EU eller EKMR. Här sitter jag, ett år senare, och har författat en uppsats om just det. Med detta examensarbete avslutar jag min tid som juriststuderande.

Emma Göransson

Juni 2021, Uppsala

Förkortningar

Art 29-gruppen	En oberoende europeisk arbetsgrupp som behandlade frågor om integritetsskydd och skydd av personuppgifter fram till den 25 maj 2018
BDL	Brottsdatalagen (2018:1177)
Dataskyddsdirektivet	Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF
Dataskyddsförordningen / GDPR	Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning)
Dataskyddskonventionen	Europarådets konvention (ETS 108) av den 28 januari 1981 om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter
EDPB	Europeiska dataskyddsstyrelsen (European Data Protection Board)
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
EU	Europeiska unionen

EU-domstolen	Europeiska unionens domstol
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
EU-stadgan	Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna
FEU	Fördraget om Europeiska unionen
FEUF	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
FL	Förvaltningslagen (2017:900)
NFC	Nationellt forensiskt centrum
PBDL	Lagen (2018:1693) om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område
PL	Polislagen (1984:387)
PUL	Personuppgiftslagen (1998:204)
RB	Rättegångsbalken (1942:740)
RF	Regeringsformen (1974:152)
RMV	Rättsmedicinalverket

Innehållsförteckning

SAMMANFATTNING ..... **II**

FÖRORD ..... **III**

FÖRKORTNINGAR ..... **IV**

1 INLEDNING **1**

1.1 BAKGRUND 1
1.2 SYFTE 3
1.3 AVGRÄNSNINGAR 3
1.4 METOD OCH MATERIAL 4
1.5 BEGREPP 8
1.6 DISPOSITION 8

2 DNA OCH SLÄKTFORSKNING **9**

2.1 INLEDNING 9
2.2 OM DNA 9
2.3 OM DNA-ANALYSER 10
2.4 DNA I BROTTSUTREDNINGAR 10
2.5 SLÄKTFORSKNINGSDATABASER 11

3 ATT SLÄKTFORSKA I BROTTSUTREDANDE SYFTE **13**

3.1 INLEDNING 13
3.2 PRAKTISKA OCH TEKNISKA FÖRUTSÄTTNINGAR 13
3.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT 14
3.4 AVSLUTANDE KOMMENTARER 17

4 RÄTTEN TILL PRIVATLIV OCH INTEGRITET **18**

4.1 INLEDNING 18
4.2 EUROPAKONVENTIONEN 18
4.2.1 Inledning *18*
4.2.2 Allmänt om rätten till privatliv *18*
4.2.3 Skydd för personuppgifter *19*
4.2.4 Särskilt om vissa typer av personuppgifter *21*
4.2.5 Begränsning av rätten till respekt för privatlivet *22*
4.3 EU-STADGAN 23
4.3.1 Inledning *23*
4.3.2 Allmänt om rätten till privatliv och skydd för personuppgifter *24*
4.3.3 Innebörden av rätten till privatliv och skydd för personuppgifter *26*
4.3.4 Begränsning av rätten till privatliv & skydd av personuppgifter *27*
4.4 REGERINGSFORMEN 28
4.4.1 Inledning *28*
4.4.2 Målsättningsstadgande *28*
4.4.3 Skydd för den personliga integriteten *29*
4.4.4 Begränsning av rätten till personlig integritet *30*
4.5 POLISENS SLÄKTFORSKNING UTIFRÅN ETT RÄTTIGHETSPERSPEKTIV 30
4.5.1 Är det en rättighetsinskränkning? *30*
4.5.2 Förutsättningar för rättighetsbegränsning *32*
4.6 AVSLUTANDE KOMMENTARER 34

5 PERSONUPPGIFTER OCH REGISTER 36

5.1 INLEDNING 36
5.2 ALLMÄNT OM PERSONUPPGIFTSREGLERINGEN 36
5.3 OLIKA TYPER AV UPPGIFTER 37
5.4 GRUNDLÄGGANDE KRAV PÅ BEHANDLING AV PERSONUPPGIFTER 39
5.4.1 Rättslig grund 39
5.4.2 Ändamål 40
5.4.3 Författningsenlig och korrekt behandling 41
5.4.4 Personuppgifternas kvalitet 41
5.4.5 Åtskillnad mellan olika slag av personuppgifter 42
5.5 REGISTER 42
5.6 SÄRSKILT OM KÄNSLIGA PERSONUPPGIFTER 44
5.6.1 Förutsättningar för att behandla känsliga personuppgifter 44
5.6.2 Sökförbud för känsliga personuppgifter 44
5.6.3 Undantag från sökförbud 45
5.7 PERSONUPPGIFTSANSVAR 46
5.8 AVSLUTANDE KOMMENTARER TILL KAPITLET 46

6 POLISENS SLÄKTFORSKNING UTIFRÅN PERSONUPPGIFTSREGLERINGEN 47

6.1 INTRODUKTION TILL KAPITLET 47
6.2 RÄTTSLIG GRUND 47
6.3 STEG 1: DNA-ANALYS 47
6.4 STEG 2: JÄMFÖRELSE I SLÄKTFORSKNINGSDATABAS 50
6.4.1 Införande av dna-datafiler i släktforskningsdatabas 50
6.4.2 Överföring av personuppgifter till tredjeland 53
6.4.3 Jämförande sökning i släktforskningsdatabas 61
6.5 STEG 3: TRÄFFLISTA OCH URVAL 64
6.6 AVSLUTANDE KOMMENTARER 66

7 AVSLUTANDE REFLEKTIONER 68

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING 69

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Under de senaste åren har intresset för släktforskning ökat. En av anledningarna till detta är utvecklingen av dna-tekniken.[1] Idag är det möjligt för privatpersoner att skicka in sitt dna till ett släktforskningsföretag och därefter möjligtvis få reda på mer om sitt ursprung och sina släktförhållanden.

Det är dock inte bara privatpersoner som har upptäckt släktforskningsdatabasers funktioner. År 2018 rapporterades det i media att den så kallade ”Golden State Killer” hade gripits. Mannen som greps, vars riktiga namn är Joseph DeAngelo, hade lyckats undkomma amerikansk polis i över 40 år. Vid tiden för gripandet var han misstänkt för 13 mord, över 50 våldtäkter, hundratals inbrott samt kidnappningar. Genombrottet som ledde till gripandet var att polisen laddade upp dna från brottsplatserna på släktforskningssajten GEDmatch varvid en träff erhölls. En brylling till seriemördaren hade lagt ut sin dna-profil på sajten. Polisen topsade handtaget på DeAngelos bildörr och tog några av hans näsdukar. En dna-analys utfördes och resultatet blev att dna-proverna från brottsplatsen stämde överens med DeAngelos dna-profil.[2] Joseph DeAngelo dömdes år 2020 till livstids fängelse.[3]

Efter att ”the Golden State Killer” spårats via en släktforskningsdatabas väcktes frågan om ett motsvarande tillvägagångssätt även kunde användas i brottsutredningar i Sverige. Efter att underlag till en metod tagits fram av Polismyndighetens rättsavdelning, NFC och RMV valdes ett pilotfall ut i syfte att testa att använda släktforskningsdatabaser.[4] Fallet som valdes ut var dubbelmordet i Linköping, vilket är den näst mest omfattande polisutredningen i Sverige.[5] I oktober 2004 knivhöggs en 56-årig kvinna och en 8-årig pojke till döds på Åsgatan i Linköping. På brottsplatsen efterlämnade gärningsmannen både en kniv och spår i form av blod och hårstrån. Dessutom hittades en blodig mössa i ett tidningsställ. Trots utredningsåtgärder som urvalstopsning[6], sökningar i nationella

[1] SVT Nyheter, *Släktforskning via dna allt vanligare – kan ge otrevliga överraskningar*.
[2] Svenska Dagbladet, *Så gäckade ”Golden State Killer” polisen i 40 år.*
[3] SVT Nyheter, *”Golden State-mördaren” döms till livstids fängelse.*
[4] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 1.
[5] SVT Nyheter, *Linköpings trauma: Dubbelmördaren höll sig undan polisen i 16 år*.
[6] Urvalstopsning utförs i enlighet med 28 kap 12 b § RB.

register, sökningar i Prümregister[7], familjesökning i polisens dna-register, utvidgad dna-analys och förhör med fler än 9 000 personer, kunde ingen person knytas till morden.[8]

Efter att sökningar i släktforskningsdatabaser och släktforskningsarbete genomförts kom en anlitad släktforskare fram till att gärningsmannen var endera av två bröder. Bröderna hade rötter som passade in i det släktnät som byggts upp av släktforskaren. De båda bröderna topsades och slutsatsen blev därefter att det var den yngre brodern som avsatt dna-spåret.[9] Personen vars dna matchade med dna-spåret dömdes i oktober 2020 för mord vid två tillfällen och domen vann därefter laga kraft.[10]

Enligt en kartläggning utförd av SVT Nyheter bland polisregionernas ”Kalla fall-grupper” är intresset stort för en fortsatt användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredningar.[11] Vidare är det inte bara polisen som ser positivt på släktforskningsdatabaser, även allmänheten tycks vara positivt inställda. Enligt en undersökning utförd av opinionsinstitutet Novus på uppdrag av Forskning & Framsteg svarade 90 % av de tillfrågade ”Ja” på frågan om det ”Bör vara tillåtet för brottsutredare att utnyttja släktforskarnas databaser som kopplar dna till släktingar i syfte att identifiera gärningsmän bakom våldsbrott[12] (till exempel: våldtäkt, mord, mordbrand, kidnapping)?”.[13]

Efter att morden i Linköping nådde sin lösning har polisen fortsatt att utreda vilka rättsliga förutsättningar som finns för ett nationellt införande av metoden.[14] I en rapport från Polismyndigheten framför myndigheten att det inte är nödvändigt att metoden regleras i lag utan att metoden bör kunna användas med tydligt satta kriterier som utarbetats inom myndigheten.[15]

Att polisen använder sig av släktforskningsdatabaser är således en ny metod i Sverige och hittills har detta inte lett till någon ny lagstiftning. Däremot verkar intresset för en fortsatt tillämpning av släktforskningsdatabaser vara stort. När en ny metod börjar användas

[7] Genom Prümrådsbeslutet har polismyndigheter inom EU rätt att söka i varandras dna-, fordon- och fingeravtrycksregister. Se vidare i 7 kap lag (2017:496) om internationellt polisiärt samarbete.
[8] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 7–10.
[9] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 20–22.
[10] Linköping tingsrätt, mål nr B 2426-20.
[11] SVT Nyheter, *Polisregioner vill lösa kalla fall med släktforskare.*
[12] Vid samma fråga men med skillnaden att det sker ”i syfte att identifiera gärningsmän bakom andra brott än våldsbrott (till exempel: bilstöld, narkotikainnehav)” svarade 59 % av de tillfrågade ”Ja”.
[13] Forskning & Framsteg, *När ska polisen få använda släktforskarnas databaser?.*
[14] Polismyndigheten, *Dna-baserad släktforskning kan bli nationellt använd metod.*
[15] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 30.

måste det besvaras om den kan utföras i enlighet med skyddet för mänskliga rättigheter och annan relevant lagstiftning. Intresset av brottsbekämpning ställs mot intresset av enskildas personliga fri- och rättigheter. Med anledning av detta är det intressant att närmare utreda de rättsliga förutsättningarna för polisens användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att undersöka Polismyndighetens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte. Undersökningen görs med utgångspunkt från skyddet för privatlivet i EKMR och EU-stadgan samt den personliga integriteten i RF. Uppsatsen fokuserar särskilt på skyddet för personuppgifter.

1.3 Avgränsningar

Inledningsvis behöver några avgränsningar göras. Som ett led i polisens användning av släktforskningsdatabaser kan polisen behöva ta salivprov, så kallad topsning, på personer för att säkerställa att en misstänkt persons dna stämmer överens med dna-spåret från brottsplatsen. Detta utförs i enlighet med bestämmelserna om kroppsbesiktning i RB.[16] Eftersom kroppsbesiktning är ett nödvändigt steg i polisens metod beskriver uppsatsen detta steg i kapitel 3. Uppsatsen fokuserar dock främst på frågor om personuppgiftsbehandling och kroppsbesiktning utreds därför inte närmare.

Av uppsatsens syfte följer att uppsatsen inte undersöker Säkerhetspolisens möjligheter att använda släktforskningsdatabaser. Vidare fokuserar uppsatsen på reglering om personuppgiftsbehandling och därmed behandlas varken sekretess- eller arkivrättsliga frågor som kan uppkomma när polisen använder släktforskningsdatabaser.

Eftersom uppsatsen syftar till att utreda Polismyndighetens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser utreds inte vilket ansvar släktforskningsföretagen har vid personuppgiftsbehandling eller hur personuppgiftsansvaret ska fördelas mellan polisen och släktforskningsföretagen.

När polisen använder släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte kan även andra rättigheter, exempelvis rätten till rättvis rättegång i art 6 EKMR, aktualiseras. Av uppsatsens syfte följer dock att den endast utreder vilket skydd rätten till privatliv och

[16] Se 28 kap RB.

personlig integritet samt skydd för personuppgifter ger. Därför utreds inte hur polisens användning av släktforskningsdatabaser kan påverka andra rättigheter.

1.4 Metod och material

Inledningsvis behöver en förklaring och en motivering göras över val av metod och vilket material som används för att uppfylla uppsatsens syfte. För att undersöka vilka rättsliga möjligheter Polismyndigheten har att använda sig av släktforskningsdatabaser krävs att gällande rätt utreds. Den metod som därför är lämpligast att tillämpa utifrån uppsatsens syfte är därför rättsdogmatisk metod.

Innebörden av rättsdogmatisk metod är omdiskuterad och det finns således olika åsikter om vad en rättsdogmatisk metod faktiskt innebär. Att beskriva innebörden av rättsdogmatisk metod är därför inte helt oproblematiskt. Hjertstedt menar att rättsdogmatik är en etablerad beteckning för den metod som tillämpas för att tolka gällande rätt.[17] Han beskriver vidare att metoden innebär att analysera vad som är gällande rätt genom att tolka innehållet i de rättskällor som åtnjuter auktoritet.[18] Även Sandgren anser att rättsdogmatiken bland annat kännetecknas av att rättskällorna används för att fastställa gällande rätt.[19]

Kleineman menar att metoden innebär att söka svar på ett rättsligt problem genom att använda de allmänt accepterade rättskällorna. Svar på rättsliga problem söks alltså i lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och juridisk litteratur.[20] En rättsdogmatisk analys innebär vidare en analys av rättskällorna för att nå en slutsats om vad som är gällande rätt och hur en viss rättsregel ska uppfattas i ett visst sammanhang.[21] Kleineman framför också att metoden även innefattar en kritisk analys av gällande rätt.[22] Även Sandgren anser att rättsdogmatiken innefattar självständig argumentation och kritisk analys av rättsläget.[23]

Sammanfattningsvis tillämpas rättsdogmatisk metod för att fastställa och tolka gällande rätt genom att använda de accepterade rättskällorna. Detta är nödvändigt för att kunna

[17] Hjertstedt, *Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: Om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt,* s 166.
[18] Hjertstedt, *Tillgången till handlingar för brottsutredare: en rättsvetenskaplig studie av beslag med husrannsakan, myndigheters utlämnandeskyldighet samt editions- och exhibitionsplikt,* s 46.
[19] Sandgren, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?,* s 649.
[20] Kleineman, *Rättsdogmatisk metod,* s 21.
[21] Kleineman s 26.
[22] Kleineman s 35–36.
[23] Sandgren s 655.

utreda Polismyndighetens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser. I likhet med Kleinemans och Sandgrens syn på rättsdogmatiken innefattar uppsatsen även självständig argumentation och analys av gällande rätt.

Uppsatsen för resonemang bland annat med stöd av EU-rättsliga källor och svensk lagstiftning som införlivats med anledning av EU:s sekundärrätt, vilket innebär att det även är lämpligt att tillämpa en EU-rättslig metod. I likhet med rättsdogmatisk metod är det inte möjligt att hänvisa till en enda EU-rättslig metod.[24] I förevarande uppsats är EU-rättslig metod ett verktyg för att tolka de EU-rättsliga källor som analyseras i uppsatsen. Nedan beskrivs hur de EU-rättsliga källorna används i uppsatsen.

Vid utredning av vilka rättsliga möjligheter polisen har att använda sig av släktforskningsdatabaser aktualiseras även mänskliga rättigheter. Mänskliga rättigheter avgör i vilken utsträckning polisen kan använda sig av olika metoder och tillvägagångssätt. Som nämnts ovan inriktar sig uppsatsen på rätten till privatliv och rätten till personlig integritet med särskilt fokus på skyddet för personuppgifter. För att utreda vilket skydd rättigheterna ger utgår uppsatsen från RF, EKMR och EU-stadgan. Uppsatsen spänner således över olika rättsområden och därför används olika typer av rättskällor för att analysera och tolka gällande rätt.

Gällande rätten till privatliv i EKMR är Europadomstolens praxis gällande art 8 av stor relevans. Det finns mycket omfattande rättspraxis från Europadomstolen gällande art 8 och i mitt urval utgår jag från Europadomstolens guide gällande skydd för personuppgifter.[25] Utifrån guiden har jag valt ut de fall som är relevanta för uppsatsen syfte. Eftersom polisens användning av släktforskningsdatabaser är en förhållandevis ny metod saknas det rättspraxis som behandlar metoden specifikt. Med anledning av detta behandlas domar från Europadomstolen som aktualiserar rätten till privatliv och skydd för personuppgifter i andra relevanta hänseenden. Europarådet har dessutom kompletterat rätten till skydd för privatlivet i art 8 EKMR med en dataskyddskonvention. Uppsatsen hänvisar till dataskyddskonventionen för att ytterligare tydliggöra rätten till privatliv och skyddet för personuppgifter. Europadomstolen har uttalat att EKMR måste tolkas dynamiskt,[26] och således anpassas efter förändrade samhällsförhållanden. EKMR:s

[24] Reichel, *EU-rättslig metod*, s 109.
[25] Europadomstolen, *Guide to the Case-Law of the of the European Court of Human Rights – Data protection.*
[26] Tyrer v the United Kingdom, nr 5856/72, dom meddelad den 25 april 1978, p 31.

förarbeten från 1950-talet bör därför ha begränsad relevans för uppsatsen. Uppsatsen hänvisar därför inte till EKMR:s förarbeten.

För att tolka rätten till privatliv och rätten till skydd för personuppgifter i EU-stadgan är EU-domstolens praxis av stor betydelse. Med utgångspunkt från uppsatsens syfte har ett urval av relevant rättspraxis gjorts utifrån EU-domstolens faktablad gällande skydd för personuppgifter.[27] Till stadgan har det även utarbetats ett antal förklaringar.[28] I uppsatsen fungerar dessa som ett hjälpmedel för att tolka och klargöra stadgans bestämmelser.

Polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att personuppgifter behandlas. Regleringen gällande polisens behandling av personuppgifter, främst BDL och PBDL, blir därför aktuell. Reglerna i BDL och PBDL har implementerats med anledning av EU:s dataskyddsdirektiv och de bör därför ses mot bakgrund av EU-rätten och EU-rättsliga källor.

Eftersom EU:s dataskyddsreglering är förhållandevis ny finns det inte alltid rättspraxis att tillgå. Därför används även Art 29-gruppens yttranden för att tolka gällande rätt. Art 29-gruppen var en oberoende europeisk arbetsgrupp som behandlade frågor om integritetsskydd och skydd av personuppgifter fram till den 25 maj 2018 då GDPR infördes. Numera är det EDPB som fungerar som ett oberoende europeiskt organ som ska bidra till enhetlig tillämpning av dataskyddsregler i EU. Hittills har dock EDPB endast utfärdat fyra olika dokument gällande dataskyddsdirektivet. Art 29-gruppens yttranden bör därför fortfarande vara relevanta vid tolkning av dataskyddsdirektivet.

I syfte att redogöra för skyddet för den personliga integriteten i RF och reglerna om personuppgiftsbehandling i BDL och PBDL studeras, utöver lagtext, främst förarbeten. Förarbeten är av stor betydelse för att tolka gällande rätt och kan bland annat ge information om lagarnas syfte, bakgrund och ändamål.[29] Hittills har 2 kap RF främst fått betydelse vid lagstiftningsärenden och en mindre betydande roll i rättspraxis.[30] Förarbetena får därför en viktig roll i att tolka bestämmelserna i RF men även reglerna i BDL och PBDL.

---

[27] EU-domstolen, *Tematiskt faktablad – Skydd av personuppgifter*.
[28] Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna (2007/C 303/02).
[29] Lehrberg, *Praktisk juridisk metod*, s 149, Bernitz m fl, *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder*, s 119–121 & Kulin-Ohlsson, *Juridikens fundament: med grundläggande juridisk metodlära*, s 57 f.
[30] Naarttijärvi, *För din och andras säkerhet: Konstitutionella proportionalitetskrav och Säkerhetspolisens preventiva tvångsmedel*, s 208–210, Åhman, *Grundläggande rättigheter och juridisk metod: RF 2 kap., Europakonventionen och EU:s stadga och deras tillämpning*, s 44.

I uppsatsen fungerar juridisk litteratur som ett verktyg för att tolka gällande rätt. Den juridiska litteraturen kan sägas sakna självständig auktoritet som rättskälla,[31] men litteraturen kan också fylla en viktig funktion genom att fylla luckor i olika tillämpningsfrågor där övriga rättskällor inte ger något tydligt svar.[32] Den juridiska litteraturen kan således på olika sätt komplettera de övriga rättskällorna.

Som nämndes ovan saknas rättspraxis som behandlar polisens användning av släktforskningsdatabaser specifikt. Inledningsvis, i bakgrundsavsnittet, refereras dock till en tingsrättsdom för att påvisa att polisens arbete med släktforskningsdatabaser ledde fram till en person vars dna matchade med dna-profilen från brottsplatsen och som senare kom att dömas i tingsrätten.

Uppsatsen hänvisar också till en rättsutredning och en rapport från Polismyndigheten. Materialet utgör inte accepterade rättskällor enligt den rättsdogmatiska metoden men eftersom polisens arbete med släktforskningsdatabaser är en ny metod i Sverige används rättsutredningen respektive rapporten för att beskriva hur metoden fungerar i praktiken. Materialet nyttjas också i syfte att hänvisa till Polismyndighetens uppfattning gällande metodens förhållande till gällande rätt.

Litteratur som inte är av juridisk karaktär och släktforskningsföretags egna hemsidor studeras i syfte att redogöra för vad dna är, hur dna-analyser utförs samt hur släktforskningsföretag fungerar. Materialet används således inte i syfte att analysera gällande rätt. Enligt mig är ovannämnda material en grundläggande förutsättning för att läsaren ska förstå hur gällande rätt påverkar polisens användning av släktforskningsdatabaser.

I det inledande avsnittet förekommer också hänvisningar till ett antal tidningsartiklar. Artiklarna används dels i syfte för att visa hur ett amerikanskt fall kunde lösas med hjälp av släktforskningsdatabaser, dels för att visa allmänhetens och polisens inställning till att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

[31] Kleineman s 27, Lehrberg s 205.
[32] Bernitz m fl, s 203.

1.5 Begrepp

Uppsatsen behandlar Polismyndighetens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser. När begreppen ”polis” eller ”polisen” används avses inte en enskild polis utan Polismyndigheten i sin helhet.

1.6 Disposition

I förevarande kapitel har uppsatsens ramar presenterats och uppsatsens fortsatta disposition ser ut som följer. I *kapitel 2* följer en redogörelse för vad dna är, hur dna fungerar och hur dna-analyser utförs. Kapitlet innefattar även en beskrivning av hur släktforskningsdatabaser fungerar. *Kapitel 3* beskriver vilka praktiska förutsättningar som, enligt polisen, krävs för att polisen ska få använda släktforskningsdatabaser och en beskrivning av polisens metod. I *kapitel 4* undersöks hur långt skyddet för rätten till privatliv, personlig integritet och skyddet för personuppgifter sträcker sig enligt EKMR, EU-stadgan och RF. Kapitlet utreder också hur mänskliga rättigheter påverkar polisens möjligheter att använda släktforskningsdatabaser. *Kapitel 5* redogör för relevant reglering gällande personuppgiftsbehandling. I kapitlet undersöks bland annat vilka grundläggande krav som finns vid behandling av personuppgifter och hur känsliga personuppgifter ska hanteras. I *kapitel 6* utreds närmare hur polisens metod gällande användning av släktforskningsdatabaser förhåller sig till personuppgiftsregleringen. Slutligen presenteras några avslutande reflektioner i *kapitel 7*.

2 Dna och släktforskning

2.1 Inledning

Förekomsten av och analyserande av dna är en förutsättning för att polisen ska kunna använda sig av släktforskningsdatabaser. En grundläggande förståelse för hur dna fungerar är därför avgörande för att kunna förstå polisens tillvägagångssätt vid användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte. Av samma anledning redogör kapitlet även för hur dna-analyser vanligtvis genomförs i svenska brottsutredningar och hur släktforskningsdatabaser fungerar.

2.2 Om dna

Dna är en förkortning för ”deoxyribonucleic acid”. Dna är den kemiska benämningen för arvsmassa, vilket kan sägas är bäraren av våra gener.[33] I cellkärnan finns kromosomer som består av molekylen dna.[34] Dna-molekylen består av tre olika delar: socker, fosfat och fyra olika baser. De olika delarna av socker, fosfat och baser binds samman till två strängar som vrider sig om varandra så att de liknar en spiral. Det är de olika kombinationerna av basernas ordningsföljd längs dna-molekylen som bestämmer en individs egenskaper.[35]

En persons kärnbärande dna ärvs till hälften från vardera föräldern.[36] Dna:t ärvs slumpvis från varje förälder, vilket medför att vi inte ärver alla anlag från våra förfäder.[37] Ett syskonpar ärver alltså sitt dna från samma föräldrar men de ärver inte identiska halvor från föräldrarna. Syskonparet får i stället unika blandningar av föräldrarnas dna. Ju närmare släkt vi är desto mer dna delar vi.[38] Människors dna skiljer sig dock endast åt med mindre än några tiondels procent. Trots detta är varje människas dna unikt.[39]

[33] Prop 2005/06:29 s 10.
[34] Erlandsson, *DNA - kunskapens källa*, s 38 f & Olsson & Kupper, *Grundläggande kriminalteknik 4.0*, s 114.
[35] Prop 2005/06:29 s 10. Se även Erlandsson s 42–46, Olsson & Kupper s 114 f.
[36] Prop 2005/06:29 s 10. Se även Erlandsson s 17.
[37] Erlandsson s 18 f.
[38] Erlandsson s 61 f.
[39] Erlandsson s 47.

2.3 Om dna-analyser

I förvarande avsnitt beskrivs kortfattat hur dna-analyser vanligtvis utförs i svenska brottsutredningar. Nedan, i kapitel 3, redogör jag för hur dna-analyserna som genomförs vid polisens användning av släktforskningsdatabaser skiljer sig från hur forensiska analyser vanligtvis genomförs.

Vid forensiska dna-analyser undersöks inte hela arvsmassan utan bara cirka en miljondel. Det är endast vissa områden av dna-molekylen som kallas för STR-områden (short tandem repeats) som undersöks. Vid analysen analyseras femton olika STR-områden och samtidigt utförs även en könsbestämning.[40] De olika STR-områdena utvisar ingen information om en persons egenskaper.[41]

Resultatet av en dna-analys kan utläsas med datorstöd och presenteras som en sifferkombination. Det är denna sifferkombination som brukar benämnas som dna-profil. En dna-profil kan sedan jämföras med prover från målsägande, misstänkta eller andra involverade personer. Om en persons dna-profil överensstämmer med en dna-profil från ett spår kan denna person ha avsatt det aktuella spåret.[42] Dna-profiler som tas fram visar inte heller några personliga egenskaper utan används endast i identifieringssyfte.[43]

2.4 Dna i brottsutredningar

Att människors dna är unikt gör det lämpligt att använda för att identifiera personer. Detta har utnyttjats av polisen och dna har med tiden fått större betydelse vid brottsutredningar.

Tagande av dna-prov omfattas av bestämmelserna gällande kroppsbesiktning i 28 kap RB.[44] Dna-profiler som tagits fram från dna-prov som tagits med stöd av 28 kap RB får under vissa förutsättningar registreras i polisens register över dna-profiler. Förutsättningarna för att registrera dna-profiler i register utreds närmare i avsnitt 5.5.

Sedan januari 2019 är det också möjligt att, under vissa förutsättningar, utföra så kallade familjesökningar i polisens dna-register. En familjesökning innebär att en jämförelse görs mellan en dna-profil från den okända person som är av intresse för polisen och redan

[40] Olsson & Kupper s 15.
[41] Prop 2005/06:29 s 11. Se även Olsson & Kupper s 120.
[42] Prop 2005/06:29 s 12.
[43] Prop 2005/06:29 s 29.
[44] Som nämndes ovan, i avsnitt 1.3, utreds förutsättningarna för kroppsbesiktning inte närmare i uppsatsen.

registrerade dna-profiler.[45] En familjesökning kan dock endast få fram träffkandidater som kan vara förälder, barn eller helsyskon till den person som avsatt dna-spåret.[46] Således kan inga andra släktanknytningar erhållas genom familjesökningar.

2.5 Släktforskningsdatabaser

Det finns flera olika släktforskningsdatabaser och de fungerar på olika sätt. Hos vissa företag, till exempel AncestryDNA, får användaren beställa hem ett dna-kit med en tub för att samla sin saliv, skicka tillbaka tuben till företaget och dna-provet analyseras sedan på ett labb. Efter att en analys har genomförts syns dna-resultatet på företagets hemsida och användaren får därefter tillgång till databasen.[47] Det finns även företag, exempelvis GEDmatch, som inte utför några dna-analyser utan där det krävs att personen redan har tillgång sin dna-data. Personen får själv ladda upp sin dna-data i databasen och kan då jämföra sitt resultat med dna-profiler från andra databaser.[48]

I Linköping-fallet använde polisen databaserna GEDmatch och FamilyTreeDNA som båda är baserade i USA.[49] GEDmatch har tidigare tillåtit sökningar av polisiära dna-spår men användarvillkoren har nu ändrats. Numera får användare välja om de vill vara sökbara för brottsutredande verksamhet (så kallat ”opt-in”). De användare som valt att ”opt-out” är således inte sökbara för polisiär verksamhet.[50] Idag finns även en specifik portal utformad för att hjälpa polisiär och forensisk verksamhet.[51] Även användare av FamilyTreeDNA har möjlighet att välja om de vill vara sökbara för brottsutredande verksamhet.[52]

Andra företag, exempelvis MyHeritage, tillåter inte att brottsbekämpande verksamhet använder sig av deras databaser över huvud taget.[53] Det finns även företag, till exempel 23andMe, som endast tillåter att brottsbekämpande myndigheter får tillgång till deras databas om det finns ett giltigt domstolsbeslut, stämning eller beslut om husrannsakan

[45] Prop 2017/18:269 s 173.
[46] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 6.
[47] AncestryDNA, *Frågor och svar om AncestryDNA – Hur gör jag testet?*.
[48] GEDmatch, *How It Works.*
[49] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 12.
[50] GEDmatch, *Terms of Service and Privacy Policy*.
[51] GEDmatch PRO, *About GEDmatch PRO*.
[52] FamilyTreeDNA, *Privacy Statement.*
[53] MyHeritage, *Privacy Policy.*

gällande genetisk eller personlig information.[54] Detta föranleder att polisens möjligheter gällande val av släktforskningsdatabaser är begränsade.

[54] 23andMe, *23andMe Guide for Law Enforcement.*

3 Att släktforska i brottsutredande syfte

3.1 Inledning

Att polisen använder sig av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte är som nämnts en ny företeelse i Sverige. I detta kapitel redogörs för hur polisens metod fungerar i praktiken. När polisen hanterar dna och utför dna-analyser innebär det att personuppgifter behandlas. Metoden kommer därför att sättas i ett rättsligt sammanhang utifrån rättighetsskydd och regler om personuppgiftsbehandling i kapitel 4 och 6.

Polismyndighetens rättsavdelning har tillsammans med RMV och NFC tagit fram underlag för en metod som presenteras i rättsavdelningens rättsutredning: *”Dna-spår och släktforskning”.*[55] Efter att polisens projekt med att använda släktforskningsdatabaser i Linköpingfallet avslutats, kompletterades rättsutredningen med en rapport: ”*Pilot: Dna-spår och släktforskning – Användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte”* från NFC.[56] I rättsutredningen och rapporten beskrivs dels vilka förutsättningar som Polismyndigheten anser ska föreligga för att användning av släktforskningsdatabaser ska bli aktuellt, dels metodens tillvägagångssätt.

3.2 Praktiska och tekniska förutsättningar

Av polisens rapport framgår vilka kriterier som polisen anser måste uppfyllas för att ett ärende ska vara aktuellt för användning av släktforskningsdatabaser. Det rör sig både om rättsliga, praktiska och tekniska förutsättningar. I detta avsnitt redogör jag för de praktiska och tekniska förutsättningarna medan de rättsliga förutsättningarna berörs i avsnitt 6.

En grundläggande förutsättning för att metoden över huvud taget ska bli aktuell är att det finns dna-spår eller dna-extrakt. Det måste dessutom vara av tillräcklig mängd och kvalitét för att kunna göra en utvidgad dna-analys.[57] Vid dna-analyser och vid framtagande av dna-data som inte utförs av NFC krävs också att laboratoriet i fråga följer NFC:s kvalitetskrav. Det har också betydelse huruvida det finns uppgifter om gärningspersonens ursprung som tyder på att personen härstammar från en region där många använder släktforskningsdatabaser och att det finns en god folkbokföring sedan en

[55] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018.
[56] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020.
[57] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 6, Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 2.

tid tillbaka. Detta är av betydelse för att släktforskning över huvud taget ska vara möjligt att genomföra.[58]

3.3 Tillvägagångssätt

Polisens metod för användning av släktforskningsdatabaser består av fyra olika steg. De olika stegen anges nedan för att sedan beskrivas närmare. Avsnittet beskriver dels allmänt om hur polisen går till väga när den använder metoden, dels specifik information hur den användes i Linköpingfallet eftersom det är det praktiska fall som finns att tillgå.

De fyra stegen som ingår i metoden är:

- Steg 1: Dna-analys
- Steg 2: Jämförelse i släktforskningsdatabas
- Steg 3: Träfflista och urval
- Steg 4: Träff på person

Metoden inleds med *steg ett* som innebär att en dna-analys utförs. Från det aktuella dna-spåret tar NFC ut ett dna-extrakt som sedan skickas till ett externt svenskt laboratorium där extraktet analyseras. Genom analysen erhålls dna-datafiler som tas emot av NFC.[59] Anledningen till att ett externt laboratorium används är för att varken NFC eller RMV i dagsläget kan utföra den typ av analys som krävs.[60] De dna-profiler som vanligtvis tas fram av NFC kan över huvud taget inte användas för sökningar i en släktforskningsdatabas eftersom de dels innehåller annan typ av information, dels för att informationen är för begränsad.[61] I Linköpingfallet överförde NFC, efter att ha mottagit dna-datafilerna från det externa laboratoriet, dna-datafilerna till RMV som i sin tur bearbetade filerna.[62]

Vid användning av släktforskningsdatabaser krävs alltså en annan typ av analys än de analyser som vanligtvis används, så kallad SNP-analys (Single Nucleotide Polymorphism). Dna-resultatet är mycket detaljerat.[63] Eftersom dna-resultatet är så detaljrikt är det möjligt att finna mycket fler avlägsna släktningar än de som kan erhållas

[58] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 6.
[59] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 2.
[60] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 9.
[61] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 6.
[62] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 9 f.
[63] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 2.

vid familjesökningar i polisens egna register. Vidare kan information erhållas om hälsa och genetiska anor.[64]

I *steg två* laddas dna-datafilerna upp i släktforskningsdatabasen och som sedan jämförs med de dna-datafiler finns i släktforskningsdatabasen.[65] Tillvägagångssättet varierar beroende på vilken släktforskningsdatabas som används.

Som nämnts ovan använde polisen två olika släktforskningsdatabaser i Linköpingfallet. Polisen skapade först ett mejlkonto och sedan ett konto på GEDmatch. Därefter laddades dna-datafiler upp i databasen av NFC. Polisen fyllde också i ett ansökningsformulär till FamilyTreeDNA som sedan beviljade ansökan. Företaget skapade sedan ett konto och därefter överförde NFC dna-datafilerna. Efter att dna-datafiler laddats upp i båda släktforskningsdatabaserna tog en anlitad släktforskare vid för att utföra sökningar i databaserna.[66]

Vid jämförande sökningar i släktforskningsdatabaser jämförs dna-datafiler och sedan erhålls en träfflista med potentiella släktingar. Detta innebär att metoden är framme i sitt *tredje steg.* Många användare lägger in uppgifter om sin släkt i databaserna vilket gör det möjligt att identifiera personerna i träfflistan. De personer som inte lagt in sådana uppgifter kan oftast identifieras utifrån namn och e-postadress. Beroende av träfflistans omfattning kan ett urval behöva göras. I sådana fall kan urvalet baseras på exempelvis namn och geografi. Utifrån matchningsinformationen i träfflistan kartläggs släktträd bakåt i tiden för att hitta länkar mellan träffarna. Efter att ha gått tillbaka ett antal generationer kartläggs släktbanden i stället framåt i tiden. För att kunna göra detta kan släktträd som finns i släktforskningsdatabaser studeras men det är också möjligt att söka i Skatteverkets databaser och i kyrkoböcker. Utredningsarbetet har som syfte att hitta personer som har relevant släktskap med personer i databasens träfflista och som levde vid tidpunkten för när den brottsliga gärningen ägde rum. I sådana fall kan det vara intressant att titta närmare på de personerna.[67]

---

[64] Kling m fl, *Investigative genetic genealogy: Current methods, knowledge and practice*, s 10 & Ney m fl, *Genotype Extraction and False Relative Attacks: Security Risks to Third-Party Genetic Genealogy Services Beyond Identity Inference*, s 2.

[65] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 2, Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 2.

[66] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 10–15.

[67] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 3, Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 18–20.

Eftersom sökningar i databasen GEDmatch endast ledde till mycket avlägsna släktingar utförde RMV ytterligare behandling av dna-datafilerna. Nya sökningar utfördes i databasen men ledde inte till några framgångsrika resultat.[68]

FamilyTreeDNA meddelade att dna-datafilerna var av för dålig kvalité för att kunna utföra jämförelsesökningar. Ett nytt dna-prov togs då fram från material som insamlats i början av förundersökningen. Provet analyserades och RMV utförde databehandling. De nya dna-datafilerna laddades sedan upp i både GEDmatch och FamilyTreeDNA. Den förnyade sökningen i GEDmatch resulterade enbart i liknande träfflistor som tidigare och inget ytterligare arbete utfördes därefter i databasen, men från FamilyTreeDNA erhölls en träfflista med potentiellt närmre släktingar. Träfflistan utgjorde sedan underlag för släktforskarens fortsatta arbete.[69]

Under släktforskningsarbetet i Linköpingfallet kartlades ungefär 600–700 anor under det tidiga 1900-talet, 1800-talet och under det senare delen av 1700-talet. Ungefär hundra levande ättlingar spårades till nyckelpersoner under 1800-talet som hittats i släktträden.[70]

I polisens rapport beskrivs att arbetet i steg tre gick ”trögt”. Efter en tids arbete fick släktforskaren indikationer på att gärningsmannens förfäder härstammade från södra Östergötland. Förundersökningsledaren tog då beslut om att tillfråga poliser och pensionerande poliser, med släkt i södra Östergötland, om att lämna ett frivilligt dna-prov. Detta gjordes för att ge projektet mer referensmaterial och på så sätt underlätta arbetet.[71]

I det *fjärde och sista steget* fattas beslut om topsning. Det är först efter att en person blivit topsad som det är möjligt att se om dna från en känd person överensstämmer med dna-profilen från den okände gärningsmannen. Detta förfarande sker i enlighet med RB:s bestämmelser gällande kroppsbesiktning, specifikt 28 kap 12 a § och 28 kap 12 b §.[72] Som nämndes i avsnitt 1.1 kom den anlitade släktforskaren i Linköpingfallet fram till att det måste vara endera av två bröder. Efter utförd topsning kunde det konstateras att det var den yngre brodern som avsatt dna-spåret.

[68] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 9 f.
[69] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 10 f.
[70] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 22.
[71] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 17 f.
[72] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 2, Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 3.

3.4 Avslutande kommentarer

Ovan har framgått vilka förutsättningar som krävs, enligt polisen, för att ett ärende ska vara lämpligt för användning av släktforskningsdatabaser. Metoden för användning av släktforskningsdatabaser består av fyra steg. Det har också framkommit att de dna-analyser som krävs är mycket mer detaljerade än de kriminaltekniska dna-analyser som vanligtvis utförs. Dna-resultatet kan ge mycket detaljerad information och ge information om en persons hälsa, egenskaper, genetiska ursprung.

4 Rätten till privatliv och integritet

4.1 Inledning

När polisen använder släktforskningsdatabaser finns det risk för att skyddet för enskildas personliga integritet och privatliv inskränks. Förevarande kapitel fokuserar därför på skyddet för personlig integritet och privatliv. Eftersom polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att polisen behandlar personuppgifter fokuserar kapitlet särskilt på skyddet för personuppgifter. Syftet med kapitlet är alltså att undersöka hur långt rättigheterna sträcker sig. Rättigheterna går att finna i flera rättsordningar och kapitlet redogör därför för vilket skydd EKMR, EU-stadgan respektive RF ger.

4.2 Europakonventionen

4.2.1 Inledning

Sedan år 1995 är EKMR inkorporerad i svensk lag,[73] och av 2 kap 19 § RF framgår att varken lag eller någon annan föreskrift får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av EKMR. Det är därför relevant att undersöka vilket skydd EKMR ger för enskildas privatliv och vilket skydd EKMR ger för enskilda vid myndigheters behandling av personuppgifter.

Avsnittet redovisar inledningsvis allmänt om rätten till privatliv. Därefter redogörs närmare för vilket skydd EKMR ger för behandling av personuppgifter. Slutligen följer ett avsnitt om särskilda typer av personuppgifter.

4.2.2 Allmänt om rätten till privatliv

I art 8.1 EKMR stadgas att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Det primära syftet med art 8 är att skydda mot godtyckliga inskränkningar från det allmänna.[74]

Det finns ingen definition av begreppet ”privatliv” i konventionen och det är därför nödvändigt att även studera Europadomstolens rättspraxis gällande art 8. Europadomstolen har i flera fall uttalat att ”privatliv” är ett brett begrepp och att det

[73] Se lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

[74] Bărbulescu v Romania (GC), nr 61496/08 dom meddelad den 5 september 2017, p 108, Söderman v Sweden (GC), nr 5786/08, dom meddelad den 12 november 2013, p 78 & Von Hannover v Germany (No 2) (GC), nr 40660/08 & 60641/08, dom meddelad den 7 februari 2012, p 98.

varken är möjligt eller nödvändigt att utforma en uttömmande definition för begreppet.[75] Europadomstolen har också påpekat att begreppet ”privatliv” inte ska tolkas restriktivt.[76]

I flera domar har Europadomstolen anfört att privatlivet omfattar både den fysiska och psykologiska integriteten hos en individ. Privatlivet kan därmed även omfatta flera olika aspekter av en persons fysiska och sociala integritet.[77] Information gällande en persons hälsa anses också vara en viktig del av privatlivet.[78] Detsamma gäller för en persons etniska identitet.[79]

Europadomstolen har framfört att det skulle vara en allt för restriktiv tolkning av rätten till privatliv om skyddet skulle begränsas till att endast innefatta en ”inre cirkel” där en person kan leva sitt eget personliga liv som denne vill och utesluta den yttre världen. Respekten för privatlivet omfattar därför till viss del en rätt att etablera och utveckla relationer med andra människor.[80] Rätten till privatliv omfattar alltså inte bara rent privata handlingar utan det finns en zon för interaktion mellan en person och andra som kan falla inom ramen för privatlivet. Detta gäller även när det sker i offentliga kontexter.[81]

4.2.3 Skydd för personuppgifter

Rätten till skydd för personuppgifter erkänns inte som en självständig rättighet i EKMR. Av Europadomstolens praxis följer dock att vid sammanställning av personuppgifter gällande en individ, behandling eller användning av personuppgifter eller publicering av det aktuella materialet på ett sätt eller i en sådan grad bortom det som är normalt att förutse, uppstår privatlivsöverväganden.[82] Europadomstolen har också erkänt att skyddet för personuppgifter är av grundläggande betydelse för en människas åtnjutande av sin rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv i art 8. Det måste därför finnas lämpliga

[75] Peck v the United Kingdom, nr 44647/98, dom meddelad den 28 januari 2003, p 57, S. and Marper v the United Kingdom (GC), nr 30562/04 & 30566/04, dom meddelad den 4 december 2008, p 66 & Perry v the United Kingdom, nr 63737/00, dom meddelad den 17 juli 2003, p 36.

[76] Amann v Switzerland (GC), nr 27798/95, dom meddelad den 16 februari 2000, p 65, Benedik v Slovenia, nr 62357/14, dom meddelad den 24 april 2018, p 102 & Breyer v Germany, nr 50001/12, dom meddelad den 30 januari 2020, p 74.

[77] López Ribalda and Others v Spain (GC), nr 1874/13 & 8567/13, dom meddelad den 17 oktober 2019m p 87, Magyar Helsinki Bizottság v Hungary (GC), nr 18030/11, dom meddelad den 8 november 2016, p 191 & S. and Marper v the United Kingdom p 66.

[78] S. and Marper v the United Kingdom p 66 & Yonchev v Bulgaria, nr 12504/09, dom meddelad den 7 december 2017, p 45.

[79] S. and Marper v the United Kingdom p 66. Se även Ciubotaru v Moldova, nr 27138/04, dom meddelad den 27 april 2010, p 49.

[80] Bărbulescu v Romania p 70 & López Ribalda and Others v Spain p 87.

[81] Uzun v Germany, nr 35623/05, dom meddelad den 2 september 2010, p 43, Perry v the United Kingdom p 36 & Peck v the United Kingdom p 62.

[82] Breyer v Germany p 75 & Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland (GC), nr 931/13, dom meddelad den 27 juni 2017, p 136.

skyddsåtgärder i inhemsk lagstiftning för att förhindra användning av personuppgifter i strid mot garantierna i art 8.[83]

År 1981 antog Europarådet dataskyddskonventionen, vilket var det första bindande internationella instrument som skyddade enskilda mot felaktig behandling av personuppgifter. År 2018 antogs också ett ändringsprotokoll för att uppnå större enighet bland medlemmarna och som fastställer hur medlemmarna ska anpassa konventionen till det moderna digitala samhället.[84] Europadomstolen har ett flertal gånger hänvisat till dataskyddskonventionen och har påpekat att domstolens breda tolkning av begreppet privatliv överensstämmer med dataskyddskonventionens tolkning.[85] Enligt ändringsprotokollet syftar konventionen till att skydda enskilda avseende behandling av deras personuppgifter och därigenom bidra till respekt för enskildas rättigheter och grundläggande friheter, i synnerhet rätten till integritet.[86] Av ändringsprotokollet framgår också att varje part förbinder sig att tillämpa konventionen vid behandling av personuppgifter som omfattas av dess jurisdiktion i den offentliga och privata sektorn och därmed säkra alla individers rätt till skydd för personuppgifter.[87]

I fallet *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland* från 2017 påpekade Europadomstolen också att art 8 föreskriver rätt till en form av informativt självbestämmande som gör det möjligt för individer lita på deras rätt till integritet när personuppgifter samlas in, bearbetas och sprids i sådan form eller sätt som gör att deras rättigheter i art 8 aktualiseras. Detta gäller även när uppgifterna är neutrala.[88]

Av praxis från Europadomstolen framgår också att säkerhetstjänsters systematiska insamlande och lagrande av personuppgifter är ett ingrepp i de berörda personernas privatliv. Detta gäller även om några hemliga övervakningsmetoder inte har använts.[89]

---

[83] Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland p 137 & S. and Marper v the United Kingdom p 103.
[84] Se preambeln i Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (ETS nr 108), 18 maj 2018.
[85] Amann v Switzerland p 65, Benedik v Slovenia p 102 & Breyer v Germany p 74.
[86] Se art 1 i Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (ETS nr 108), 18 maj 2018.
[87] Se art 3.1 i Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (ETS nr 108), 18 maj 2018.
[88] Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland p 137. Se även Benedik v Slovenia p 103 & Breyer v Germany p 75.
[89] Amann v Switzerland p 65–67 & Rotaru v Romania (GC), nr 28341/95, dom meddelad den 4 maj 2000, p 43–44.

Europadomstolen har också i ett antal domar gjort uttalanden gällande information som är offentlig. I *Rotaru v Romania* anförde domstolen att offentlig information kan falla inom ramen för privatlivet om informationen samlas in systematiskt och lagras i filer som innehas av myndigheterna.[90] Att viss information redan är offentlig innebär alltså inte automatiskt att art 8 inte är tillämplig.

4.2.4 Särskilt om vissa typer av personuppgifter

Av ändringsprotokollet till dataskyddskonventionen framgår att behandling av vissa kategorier av personuppgifter endast är tillåtet om det finns lämpliga skyddsåtgärder i lag som ska komplettera de skyddsåtgärder som finns i ändringsprotokollet. I artikeln anges att bland annat genetiska personuppgifter och biometriska personuppgifter, som unikt identifierar en person, är sådana kategorier av uppgifter som endast får behandlas om det finns lämpliga skyddsåtgärder.[91]

Europadomstolen har i sin praxis också berört frågor gällande lagring och insamling av dna och cellprover. I fallet *S. and Marper v the United Kingdom* hade två personers fingeravtryck, cellprover och dna-profiler lagrats i en databas.[92] Domstolen konstaterade inledningsvis att fingeravtryck, dna-profiler och cellprover utgör personuppgifter i dataskyddskonventionens mening.[93] Europadomstolen anförde också att med tanke på utvecklingen inom genetik och informationsteknologi kan domstolen inte bortse från möjligheten att privatlivets intresse med anknytning till genetisk information i framtiden kan komma att påverkas negativt på nya sätt eller på sätt som i dagsläget inte kan förutses med någon precision.[94]

Gällande dna-profiler anförde Europadomstolen att sådana innehåller en mindre mängd personlig information än cellprover, att dna-profiler är i kodad form och att informationen därför kan anses vara objektiv och obestridlig. Europadomstolen framförde dock att dna-profiler ändå innehåller en betydande mängd av unik personlig information. Automatiserad bearbetning av dna-profiler kan dessutom möjliggöra för myndigheter att gå bortom neutrala identifieringar.[95]

---

[90] Rotaru v Romania p 43. Se även Segerstedt-Wiberg and Others v Sweden, nr 62332/00, dom meddelad den 6 juni 2006, p 72.
[91] Se art 6.1 i Protokollet om ändring av Europarådets konvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter (ETS nr 108), 18 maj 2018.
[92] S. and Marper v the United Kingdom p 10–12.
[93] S. and Marper v the United Kingdom p 68.
[94] S. and Marper v the United Kingdom p 70–71.
[95] S. and Marper v the United Kingdom p 75.

Vidare påpekade Europadomstolen att enbart möjligheten att dna-profiler, genom exempelvis familjesökningar, kan tillhandahålla sätt att identifiera genetiska samband mellan individer i sig är tillräckligt för att lagring av dna-profiler utgör ett intrång i individernas rätt till privatliv. Hur ofta familjesökningar genomförs, huruvida det finns skyddsåtgärder och sannolikheten för skada eller men i ett visst fall hade ingen betydelse för denna bedömning. Att informationen är i kodad form och därmed endast kan tolkas med hjälp av datateknik och av ett begränsat antal personer hade inte heller någon betydelse för denna slutsats. Eftersom dna-profiler kan möjliggöra att slutsatser kan dras om en individs etniska ursprung gör lagringen av dem än mer känsligt och mottagligt för påverkan av rätten till privatliv.[96]

Europadomstolen framförde också att skyddet i art 8 skulle försvagas på ett oacceptabelt sätt om användningen av moderna vetenskapliga tekniker skulle tillåtas till varje pris och utan att noggrant balansera fördelarna med teknikerna mot privatlivets intressen.[97]

4.2.5 Begränsning av rätten till respekt för privatlivet

Ovan har utretts vilket skydd som EKMR ger för rätten till privatliv. Rättigheten är dock inte absolut. Av art 8.2 i EKMR framgår under vilka förutsättningar som begränsningar får göras i rätten till privatliv. Den första förutsättningen ställer krav på att en inskränkning endast får göras med stöd av lag. Kravet innebär dels att åtgärden måste ha stöd i nationell lag, dels att lagen måste vara av en viss kvalité. Lagen måste vara tillgänglig för allmänheten och vara utformad på ett sådant sätt att dess effekter förutses.[98] Med lag avses inte bara skriven lag utan även oskriven sådan.[99]

Därutöver krävs att inskränkningen syftar till att tillgodose något av ändamålen som anges i art 8.2. Ändamålen som räknas upp i artikeln är nationell säkerhet, allmän säkerhet, landets ekonomiska välstånd, till förebyggande av oordning eller brott, skydd för hälsa eller moral eller skydd för andra personers fri-och rättigheter.

Slutligen krävs att inskränkningen måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle. För att en inskränkning ska anses vara nödvändig måste den motiveras av ett angeläget samhälleligt behov. Inskränkningen måste vidare vara proportionerlig i förhållande till det ändamål som åberopas. Konventionsstaterna har också en viss bedömningsmarginal

[96] S. and Marper v the United Kingdom p 75–76.
[97] S. and Marper v the United Kingdom p 112.
[98] Amann v Switzerland p 50, Benedik v Slovenia p 122, Rotaru v Romania p 52 & Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland p 142.
[99] The Sunday Times v the United Kingdom, nr 6538/74, dom meddelad den 26 april 1979, p 47.

(margin of appreciation) vid avgörande av om en inskränkning är nödvändig. Däremot är det Europadomstolen som har det slutgiltiga avgörandet av huruvida en inskränkning är nödvändig eller ej.[100] Konventionsstaternas bedömningsmarginal varierar beroende på vilket legitimt ändamål som åberopas, rättighetens vikt för individen, rättighetens karaktär och inskränkningens karaktär.[101]

4.3 EU-stadgan

4.3.1 Inledning

Ovan har redogjorts för vilket skydd som EKMR ger för privatlivet och personuppgifter. Även inom EU har det utvecklats ett skydd för grundläggande rättigheter för enskilda och EU har antagit en stadga om grundläggande rättigheter. EU:s medlemsstater har en skyldighet att vara lojala mot EU-rätten.[102] EU-domstolen har också uttalat att EU-rätten har företräde framför nationell rätt.[103]

Unionen ska erkänna de rättigheter, friheter och principer som fastställs i stadgan. Vidare är stadgan en del av EU:s primärrätt och har således samma rättsliga värde som fördragen.[104] EU-stadgan ska tillämpas när EU eller medlemsstaterna tillämpar EU-rätten.[105] EU-domstolen har också uttalat att iakttagandet av de grundläggande rättigheterna utgör en integrerad del av de allmänna rättsprinciper vars upprätthållande ska säkerställas.[106]

Förvisso ska rättigheterna i stadgan, enligt art 52.3 i stadgan, ha samma räckvidd och innebörd som motsvarande rättigheter i EKMR. EU-rätten kan dock fortfarande tillförsäkra ett mer långtgående skydd. Inom EU-rätten har det också skett en reform inom dataskyddets område som utmynnat i ett nytt dataskyddsdirektiv och en dataskyddsförordning. I skälen till rättsakterna hänvisas också till rätten till skydd för personuppgifter i stadgan.[107] Det har således skett en stor utveckling inom EU-rätten på

[100] Aycaguer v France, nr 8806/12, dom meddelad den 22 juni 2017, p 37 & S. and Marper v the United Kingdom p 101.
[101] Aycaguer v France p 37, Gaughran v the United Kingdom, nr 45245/15, dom meddelad den 13 februari 2020, p 77 & S. and Marper v the United Kingdom p 102.
[102] Se art 4.3 FEU.
[103] Domstolens dom av den 15 juli 1964, mål C-6/64 Costa mot E. N. E. L, ECLI:EU:C:1964:66, s 118.
[104] Se art 6.1 FEU & art 1 FEU.
[105] Se art 51.1 EU-stadgan.
[106] Domstolens dom av den 17 december 1970, mål C-11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH mot Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, ECLI:EU:C:1970:114, p 4.
[107] Se skäl 1 i dataskyddsdirektivet och skäl 1 i dataskyddsförordningen.

området för dataskydd. Dataskyddsdirektivet har också lett till ny lagstiftning i Sverige, som är relevant för denna uppsats och som behandlas närmare i kapitel 5 och 6. Den svenska lagstiftningen bör därför ses mot bakgrund av EU-rätten. Med anledning av detta är det relevant att redogöra för vilket skydd EU-stadgan ger.

4.3.2 Allmänt om rätten till privatliv och skydd för personuppgifter

I stadgans art 7 föreskrivs att var och en har rätt till respekt för sitt privatliv och familjeliv, sin bostad och sina kommunikationer. Enligt art 8 i stadgan har var och en rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne.[108] Skyddet för personuppgifter har således en särskild ställning i stadgan.

EU-domstolen har dock uttryckt att rätten till skydd för personuppgifter inte framstår som en absolut rättighet. Rättigheten måste förstås utifrån sin funktion i samhället.[109] Art 8.2 tillåter därmed behandling av personuppgifter om vissa villkor är uppfyllda. I artikeln föreskrivs att personuppgifter ska behandlas lagenligt för bestämda ändamål och på grundval den berörda personen samtycke eller någon annan legitim eller lagenlig grund. Var och en har dessutom rätt att få tillgång till insamlade uppgifter som rör denne och att få uppgifterna rättade.

I stadgan separeras alltså rätten till skydd för privatliv och personuppgifter. Därmed uppstår frågor om artiklarnas förhållande till varandra och om båda artiklarna är relevanta för uppsatsen. Kranenborg menar att rätten till skydd för personuppgifter har sina rötter i rätten till respekt för privatlivet. Art 7 respektive 8 är därför nära sammankopplade med varandra. Artiklarna bör, enligt Kranenborg, dock inte ses som en och samma rättighet med anledning av att skyddet för personuppgifter etablerar ett system för kontroll och balans som säkerställer laglig personuppgiftsbehandling.[110] Lebeck anser att art 8 kan ses som lex specialis till det allmänna skyddet för privatlivet.[111] Lynskey går något längre och menar att art 8 ska ses som en självständig rättighet, bland annat eftersom art 8 ger individer mer kontroll över sina uppgifter än art 7. Lynskey menar vidare att en

[108] Samma stadgande återfinns även i art 16.1 FEUF.
[109] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 48, domstolens dom av den 16 juli 2020, mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems, ECLI:EU:C:2020:559, p 172 & domstolens dom av den 17 oktober 2013, mål C-291/12 Schwarz, ECLI:EU:C:2013:670, p 33.
[110] Kranenborg, *Article 8 – Protection of Personal Data*, s 228 f.
[111] Lebeck, *EU-stadgan om grundläggande rättigheter*, s 279.

sammanblandning av artiklarna kan resultera i att det mervärde som art 8 tillför riskerar att bli förbisett.[112]

I flera av EU-domstolens mål hänvisar domstolen till både art 7 och 8 och tycks alltså göra en gemensam bedömning av rättigheterna.[113] EU-domstolen har också anfört att rätten till skydd för personuppgifter är nära knuten till rätten till respekt för privatlivet i art 7.[114] Dessutom har EU-domstolen framfört att rätten till respekt för privatlivet avseende behandling av personuppgifter erkänns både i art 7 och 8.[115] Vidare har EU-domstolen påtalat att skyddet för personuppgifter i art 8.1 också är av särskild betydelse för rätten till respekt för privatlivet i art 7.[116]

Förhållandet mellan art 7 och 8 är således omstritt. Att rätten till skydd för personuppgifter separeras från rätten till privatliv i stadgan kan tyda på att avsikten varit att separera rättigheterna från varandra. Med anledning av ovan nämnda uttalanden från EU-domstolen anser jag att det åtminstone föreligger ett visst samband mellan rättigheterna. Både art 7 och 8 är därför relevanta för uppsatsen och hänvisningar görs därför till båda artiklarna.

Som nämnts ovan ska rättigheterna i art 7 i EU-stadgan motsvara rättigheterna i art 8 EKMR vilket innebär att rättspraxis från Europadomstolen också är av relevans vid tolkning av stadgan. EU-domstolen har också i många fall hänvisat till praxis från Europadomstolen.[117] Sedan stadgans införande hänvisar dock EU-domstolen även till art 7 och 8 i stadgan. Art 8 i stadgan grundas i sin tur på flera olika rättsakter, bland annat art 16 FEUF, art 39 FEU, art 8 EKMR och Europarådets dataskyddskonvention.[118]

---

[112] Lynskey, *Deconstructing Data Protection: The "Added-Value" of a Right to Data Protection in the EU Legal Order,* s 595–597.

[113] Se till exempel domstolens dom av den 21 december 2016, de förenade målen C-203/15 & C-698/15 Tele2 Sverige, ECLI:EU:C:2016:970, p 100, mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems p 169–170, mål C-291/12 Schwarz p 24 & domstolens dom av den 13 maj 2014, mål C-131/12 Google Spain och Google, ECLI:EU:C:2014:317, p 69.

[114] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 47.

[115] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 52.

[116] Domstolens dom av den 8 april 2014, de förenade målen C-293/12 & C-594/12 Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl, ECLI:EU:C:2014:238, p 53.

[117] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 59 & 72, de förenade målen C-293/12 & C-594/12 Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl p 35 & mål C-291/12 Schwarz, p 27 & 55.

[118] Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna (2007/C 303/02) – artikel 8 Skydd av personuppgifter.

4.3.3 Innebörden av rätten till privatliv och skydd för personuppgifter

EU-domstolen har i flera fall framfört att rätten till respekt för privatlivet avseende personuppgifter omfattar varje uppgift som rör en fysisk person som är namngiven eller som på något annat sätt kan identifieras.[119] I fallet *Schwarz* konstaterade EU-domstolen att fingeravtryck innehåller unika uppgifter om fysiska personer och att fingeravtryck möjliggör identifiering av personer. Fingeravtryck var därför att anse som en personuppgift.[120]

EU-domstolen har också uttryckt att varje åtgärd som innebär att en tredje person hanterar någons personuppgifter i princip kan anses utgöra ett intrång i art 7 och 8.[121] I *Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl* framförde domstolen att vid bedömning av om det föreligger ett ingrepp i rätten till privatliv har det liten betydelse om uppgifterna är av känslig art eller om de berörda personerna har fått utstå eventuella olägenheter till följd av ingreppet.[122]

I målet *Google Spain och Google* önskade en person att ett antal länkar på sökmotorn Google skulle raderas. Vid sökning i sökmotorn dök personens namn upp i samband ett tolv år gammalt utmätningsärende.[123] I målet konstaterade EU-domstolen att sökmotorers insamling, registrering, lagring och utlämnande av uppgifter utgör behandling av personuppgifter.[124] Domstolen anförde också att sökmotorers organisering av information på internet, när den görs utifrån namnet på en fysisk person, kan leda till att de som söker får en strukturerad översikt av informationen rörande denna person. De som söker på sökmotorerna kan således bilda sig en detaljerad uppfattning av den berörda personen. En sökmotorleverantörs verksamhet kan därmed på ett betydande sätt påverka grundläggande rättigheter gällande rätten till privatliv och skyddet för personuppgifter.[125]

I fallet *Volker* hade en tysk myndighet publicerat uppgifter på sin hemsida om vilka personer som erhållit ett statligt stöd. På hemsidan framgick både namn på personerna samt vilka belopp personerna hade erhållit.[126] Med anledning av att stödmottagarna hade

[119] Domstolens dom av den 9 november 2010, de förenade målen C-92/09 & C-93/09, Volker und Markus Schecke och Eifert, ECLI:EU:C:2010:662, p 52 & mål C-291/12 Schwarz p 26.
[120] Mål C-291/12 Schwarz p 27.
[121] Mål C-291/12 Schwarz p 24–25.
[122] De förenade målen C-293/12 & C-594/12 Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl p 33. Se även domstolens dom av den 6 oktober 2015, mål C-362/14 Schrems, ECLI:EU:C:2015:650, p 87 & mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems p 17.
[123] Mål C-131/12 Google Spain och Google p 14.
[124] Mål C-131/12 Google Spain och Google p 28.
[125] Mål C-131/12 Google Spain och Google p 37–38.
[126] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke och Eifert p 25–27.

namngetts och att det framgick vilket belopp personerna hade erhållit konstaterade EU-domstolen att ett ingrepp hade skett i stödmottagarnas rättigheter enligt art 7 och 8 i stadgan.[127]

EU-domstolen har också framfört att överföring av personuppgifter från en medlemsstat till ett tredjeland i sig utgör behandling av personuppgifter.[128] Att lämna ut personuppgifter till tredjeman, exempelvis en myndighet, utgör ett ingrepp i både art 7 och 8. Detta gäller oavsett hur uppgifterna sedan används. Vid lagring av personuppgifter och åtkomst till sådana uppgifter i syfte att myndigheter ska använda sig av uppgifterna utgör också ett ingrepp i art 7 och 8.[129]

4.3.4 Begränsning av rätten till privatliv & skydd av personuppgifter

Rätten till respekt för privatlivet och rätten till skydd av personuppgifter är inte absoluta rättigheter. Förutsättningarna för att begränsa rättigheterna i art 7 och 8 framkommer av art 52.1 i stadgan. En begränsning i rätten till skydd för personuppgifter respektive privatliv måste vara föreskriven i lag och vara förenlig med det väsentliga innehållet i dessa rättigheter och friheter. Dessutom krävs, med beaktande av proportionalitetsprincipen, att begränsningen är nödvändig. Slutligen måste begräsningen faktiskt svara mot ett mål av allmänt samhällsintresse som erkänns av EU eller behovet av skydd för andra människors rättigheter och friheter.

Enligt EU-domstolens praxis kräver proportionalitetsprincipen att inskränkningar i skyddet av personuppgifter begränsas till vad som är absolut nödvändigt. Lagstiftning som innebär en inskränkning måste också innehålla tydliga och precisa bestämmelser som reglerar den aktuella åtgärdens räckvidd och tillämpning.[130] Vid prövningen av huruvida en behandling av personuppgifter är nödvändig måste lagstiftaren överväga om det finns mindre inskränkande åtgärder men som ändå på ett effektivt sätt bidrar till att målen i fråga uppnås.[131]

[127] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke och Eifert p 64.
[128] Mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems p 83 & mål C-362/14 Schrems p 45.
[129] Mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems p 171.
[130] Mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems p 176.
[131] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke och Eifert p 86 & mål C-291/12 Schwarz p 46.

EU-domstolen har också uttalat att de begränsningar som lagligen kan göras gällande avseende rätten till skydd för personuppgifter är detsamma som de tillåtna begränsningar som finns i art 8 EKMR.[132]

4.4 Regeringsformen

4.4.1 Inledning

Ovan har redogjorts för vilket skydd EKMR och EU-stadgan tillför. Därutöver finns också ett skydd för den personliga integriteten i RF. Till skillnad från EKMR och EU-stadgan finns det begränsat med rättspraxis gällande rättigheterna i RF. Förarbetena till RF är dessutom förhållandevis knapphändiga. Nedan tydliggörs också att EKMR och EU-stadgan tillför ett starkare skydd än RF. Av förarbeten framgår också att om bestämmelser inte ger samma skydd ska den bestämmelse som ger det mest långtgående skyddet tillämpas.[133] Det är också tydligt att det skett en stor reform inom EU på dataskyddets område och att rätten till privatliv och skydd för personuppgifter utvecklats utefter rådande samhällsförhållanden. Det är därför inte nödvändigt att fullständigt utreda vilket skydd RF tillför. Ett långtgående skydd har redan presenterats genom EKMR och EU-stadgan. Avsnittet behandlar dock i viss mån vilket skydd RF ger för den personliga integriteten.

4.4.2 Målsättningsstadgande

I fjärde stycket i 1 kap 2 § RF fastlås att det allmänna ska värna den enskildes privat- och familjeliv. Bestämmelsen utgör dock ingen rättslig bindande regel utan stadgandena i paragrafen ska ses som målsättningsstadganden.[134] Som följd av att bestämmelsen inte är rättsligt bindande ger bestämmelsen inte upphov till några rättigheter för enskilda. Däremot framförs i förarbetena att bestämmelsen kan ha en betydelse som tolkningsdata vid tillämpning av rättsregler.[135] Som nämnts ovan är det inte nödvändigt att närmare utreda vilket skydd RF tillför. Vilken betydelse målsättningsstadgandet kan få för den personliga integriteten utreds därför inte närmare.[136]

---

[132] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 52.
[133] Prop 1993/94:117 s 37.
[134] Prop 1975/76:209 s 128 & 131.
[135] Prop 2001/02:72 s 15 f.
[136] För en mer utförlig redogörelse hänvisas till Bremdal, *Är RF 1 kap. 2 § bara tomma ord? – Några tankar om målsättningsstadgandet i RF* & Hirschfeld, *Författningens kärnvärden – symbol, politik och juridik.*

4.4.3 Skydd för den personliga integriteten

I 2 kap 6 § 1 st RF finns också ett skydd för enskilda mot bland annat kroppsvisitation, husrannsakan och hemlig avlyssning. Bestämmelsen ger visserligen ett skydd mot ingrepp i den personliga integriteten men bestämmelsen utgör främst ett skydd mot ingrepp i den fysiska integriteten.[137] Bestämmelsen utreds därför inte närmare i uppsatsen.

I 2 kap 6 § 2 st RF återfinns ett skydd för enskilda mot betydande intrång i den personliga integriteten från det allmännas sida, om det sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Bestämmelsen avser att skydda information om enskildas personliga förhållanden. Informationen kan till exempel bestå av uppgifter om namn, adress, hälsa och familjeförhållanden.[138] Även automatiserad behandling av personuppgifter kan omfattas av bestämmelsen.[139]

Skyddet i andra stycket begränsas till att endast omfatta betydande integritetsintrång. Det är således endast vissa kvalificerade intrång som omfattas av skyddet i bestämmelsen. En liknande begränsning av rättigheten finns inte i art 8 EKMR eller i art 7 och 8 EU-stadgan. Det är därför av betydelse att närmare utreda vad som avses med betydande intrång för att avgöra hur långt rättigheten i RF sträcker sig. I propositionen nämns att vid bedömning av om ett intrång skett ska stor vikt läggas vid uppgifternas karaktär och ändamålet med behandlingen. Om en hantering av uppgifter avser känsliga uppgifter får hanteringen anses vara mer känslig. Även behandling av ett fåtal uppgifter, som är att anse som känsliga, kan därför innebära ett betydande intrång. Gällande ändamål med behandling kan sägas att en hantering av uppgifter som avser att utreda brott i regel kan anses vara av mer känslig karaktär.[140]

I propositionen påpekas också att med anledning av det är svårt att definiera begreppet personlig integritet är det också svårt att peka ut specifika företeelser som skulle innebära ett betydande intrång i en enskilds personliga integritet. Bedömningen av vad som innebär ett betydande integritetsintrång måste därför göras utifrån från rådande

[137] Prop 2009/10:80 s 173, Chamberlain, *Integritet och skadestånd: om skyddet för personuppgifter och privatliv i svensk rätt*, s 74 & Helmius, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, s 121.
[138] Prop 2009/10:80 s 177.
[139] Prop 2009/10:80 s 186.
[140] Prop 2009/10:80 s 182–184.

samhällsvärderingar vid varje givet tillfälle. Till exempel kan den tekniska utvecklingen påverka en sådan bedömning.[141]

För att ett intrång i den personliga integriteten ska föreligga krävs vidare att behandlingen av uppgifter som rör den enskilde sker utan den enskildes samtycke. I förarbetena framförs att intrång vid behandling av uppgifter som kräver samtycke från den enskilde inte kan anses vara av sådan allvarlig beskaffenhet att det ska omfattas av grundlagsskyddet. Vidare krävs att intrånget innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Det är primärt effekten av en vidtagen åtgärd från det allmännas sida som är avgörande för om en sådan åtgärd ska anses innebära övervakning eller kartläggning av en enskild.[142]

Det står klart att det även finns ett skydd för den personliga integriteten och för personuppgifter enligt RF. Genom kravet på betydande intrång begränsas dock rättighetens omfång och RF ger därför ett mer begränsat skydd än EKMR och EU-stadgan.

4.4.4 Begränsning av rätten till personlig integritet

Rättigheten i 2 kap 6 § 2 st RF är inte absolut och kan således begränsas vilket framgår av 2 kap 20 § 1 st 2 p RF. Begränsningen måste ske i lag. Enligt 2 kap 21 § RF måste också en begränsning av rättigheter uppfylla fyra krav. Det första kravet är att begränsningen måste göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Det andra kravet innebär att en begränsning inte får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som föranlett den. Därutöver krävs att begränsningen inte går så långt att den utgör hot mot den fria åsiktsbehandlingen. Till sist får en begränsning inte göras enbart på grund av politisk, kulturell eller annan sådan åskådning.

4.5 Polisens släktforskning utifrån ett rättighetsperspektiv

4.5.1 Är det en rättighetsinskränkning?

I kapitlet har det tydliggjorts att rätten till privatliv och rätten till skydd för personuppgifter är grundläggande rättigheter och att skyddet för rättigheterna är omfattande. I detta avsnitt utreds huruvida polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär en rättighetsinskränkning. Gällande polisens

[141] Prop 2009/10:80 s 185.
[142] Prop 2009/10:80 s 178–182.

användning av släktforskningsdatabaser finns det olika aspekter av eventuella rättighetsinskränkningar. Det finns dels en risk för rättighetsintrång för den person som lämnat dna-spår på brottsplatsen, dels en risk för rättighetsintrång för de privatpersoner som lämnat uppgifter till en släktforskningsdatabas och även dessa personers släktingar. Detta avsnitt utreder dock endast frågan om eventuell rättighetsinskränkning och förutsättningar för en sådan inskränkning utifrån den person som lämnat dna-spår på brottsplatsen.

Här kan särskilt nämnas Europadomstolens uttalande i målet *S. and Marper v the United Kingdom* där domstolen uttryckte att dna-profiler, trots att de är i kodad form, innehåller en betydande mängd av unik personlig information. Att dna-profiler möjliggör att genetiska samband kan identifieras innebär att lagring av dna-profiler innebär ett intrång i enskildas rätt till privatliv.[143] Vidare har det i uppsatsen konstaterats att information om en persons hälsa och etnicitet anses vara en viktig del av privatlivet.[144]

Polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att personuppgifter behandlas. Av uppsatsen har det framkommit att de dna-datafiler, som behövs för att kunna dra nytta av släktforskningsdatabaser är mycket mer detaljerade än vanliga dna-profiler och således innehåller en ännu större mängd av unik personlig information. Det står därmed klart att det innebär inskränkning i rätten till privatliv och rätten till skydd för personuppgifter. Det omfattande rättighetsskyddet medför alltså att polisens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser är begränsade.

I 2 kap 6 § 2 st RF ställs krav på att intrånget måste vara betydande och att ingreppet måste innebära övervakning eller kartläggning av en enskilds personliga förhållanden. Skyddet i RF är således mer begränsat än skyddet i EKMR och EU-stadgan. Det kan därför diskuteras om polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär ett intrång enligt RF. Eftersom det redan finns ett omfattande skydd i EKMR och EU-stadgan är det dock inte nödvändigt att närmare utreda om användning av släktforskningsdatabaser faller inom tillämpningsområdet för 2 kap 6 § 2 st RF.

Rätten till privatliv i EKMR och rätten till privatliv och skydd för personuppgifter i EU-stadgan är dock inte absoluta rättigheter. Det är alltså tillåtet att under vissa förutsättningar inskränka rättigheterna. Min avsikt är att i nästkommande avsnitt utreda

[143] S. and Marper v the United Kingdom p 75.
[144] Se vidare i avsnitt 4.2.

under vilka förutsättningar en inskränkning kan vara möjlig och att föra fram några generella punkter som måste tas i beaktande.

Med anledning av att EU-domstolen uttalat att de begränsningar som lagligen kan göras avseende rätten till skydd för personuppgifter motsvarar de tillåtna begränsningar som återfinns i art 8 EKMR bör resonemangen gällande EKMR även kunna användas för EU-stadgan.[145] I min bedömning utgår jag därför endast från de krav som ställs i EKMR.

4.5.2 Förutsättningar för rättighetsbegränsning

En inledande förutsättning är att en inskränkning måste ha stöd i lag. Enligt Europadomstolen inkluderas även oskriven lag.[146] Enligt svensk inhemsk rätt krävs dock att inskränkningen görs i antingen skriven lag eller i författning på lägre nivå enligt 8 kap RF.

En förutsättning är alltså att inskränkningen utförs i enlighet med lag och att lagen ska uppfylla kraven på tydlighet och förutsägbarhet. Det skulle alltså vara nödvändigt att tydligt föreskriva i vilka fall och under vilka förutsättningar som polisen får använda släktforskningsdatabaser. Eftersom polisens metod för användning av släktforskningsdatabaser kan tänkas vara både tids- och resurskrävande är det möjligt att metoden endast kommer att användas i vissa enskilda fall. Med tanke på den snabba tekniska utvecklingen är det dock möjligt att det redan inom snar framtid är möjligt att metoden skulle fungera betydligt enklare och snabbare. Det finns därmed en risk för att gränserna för metodens användning förskjuts. Det är således av vikt att regleringen tydligt uttrycker under vilka förutsättningar som metoden får användas.

Bestämmelserna om polisverksamhetens ändamål och polisens uppgifter i 1 och 2 §§ PL kan inte användas för rättighetsinskränkande åtgärder. Till exempel specificerar inte 2 § vilka åtgärder som polisen faktiskt får vidta. Bestämmelserna är alltså allmänt formulerade och det finns risk för att enskilda inte kan förutse konsekvenserna. Bestämmelserna uppfyller alltså inte kraven på förutsägbarhet. Vid avsaknad av konkret lagstöd kan alltså inte 1 och 2 §§ i PL användas som stöd för en rättighetsinskränkning i EKMR. Det krävs alltså ett tydligt lagstöd som föreskriver under vilka förutsättningar som polisen får behandla personuppgifter vid användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

[145] De förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke GbR & Eifert p 52.
[146] The Sunday Times v the United Kingdom p 47.

Därutöver krävs att inskränkningen svarar mot något av de ändamål som räknas upp i art 8.2 EKMR. Enligt Danelius är ändamålen omfattande och allmänt formulerade vilket medför att de flesta inskränkningar går att hänföra till något av de uppräknade ändamålen.[147] Även Schabas anser att kravet på legitimt syfte och ändamål sällan får någon större betydelse med anledning av ändamålens omfattande karaktär. Schabas menar därför att de flesta åtgärder som en stat vidtar omfattas av något av ändamålen.[148]

Att härleda polisens användning av släktforskningsdatabaser till något av de specificerade ändamålen tycks alltså inte vara särskilt komplicerat. I ett fall, gällande GPS-övervakning av en person i en utredning gällande flera försök till mord som en terroristorganisation hade tagit ansvar för, ansåg Europadomstolen att övervakningen bland annat syftade till att förebygga brottslighet och till att skydda offrens rättigheter.[149] Det kan därför antas att polisens användning av släktforskningsdatabaser syftar till att förebygga brott och till att skydda andra personers fri- och rättigheter. Polisen använder visserligen metoden i syfte att utreda brott men eftersom ändamålen är av omfattande karaktär bör även ändamålet att utreda brott falla in under ändamålen i EKMR.

Till sist krävs att inskränkningen måste vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Polismyndigheten anser att lagstiftaren redan gjort en avvägning i denna fråga eftersom det är tillåtet att genomföra familjesökningar. Polisen anser vidare att den risk för integritetsintrång som ändå kvarstår inte väger särskilt tungt i förhållande till behovet av att genomföra den personuppgiftsbehandling som krävs för att kunna använda släktforskningsdatabaser.[150] Jag vill dock påpeka att databaserna och uppgifterna i databaserna skiljer sig åt. Familjesökningar genomförs i polisens egna register som polisen har kontroll över. Vid sökningar i släktforskningsdatabaser har dock polisen ingen närmare kontroll över databaserna och det kan därför finnas en risk för att dna-datafiler sprids till obehöriga. Vidare innehåller polisens egna register dna-profiler som endast består av sifferkombinationer och som alltså innehåller begränsat med information. Vid sökningar i släktforskningsdatabaser används däremot dna-datafiler som kan ge mer detaljerade uppgifter om en person. Eftersom informationen är mer detaljerad är det möjligt att erhålla uppgifter om en persons hälsa och genetiska ursprung. Dessutom är det

[147] Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, s 370.
[148] Schabas, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, s 404.
[149] Uzun v Germany p 77.
[150] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 19.

möjligt att hitta avlägsna släktingar vid sökningar i släktforskningsdatabaser.[151] Sökningar i polisens egna register uppvisar således få likheter med sökningar i släktforskningsdatabaser. Att lagstiftaren redan gjort en bedömning av proportionaliteten gällande familjesökningar kan därför inte direkt appliceras på en proportionalitetsbedömning gällande användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte.

Vid bedömning av proportionaliteten bör det även få betydelse i vilket typ av fall som släktforskningsdatabaser används. Om det skulle gälla ett bötesbrott bör det inte vara proportionerligt eller nödvändigt att använda släktforskningsdatabaser. Huruvida andra utredningsåtgärder har vidtagits innan användning av släktforskningsdatabaser bör också ha betydelse eftersom det i sådana fall finns andra mindre ingripande åtgärder som kan vidtas i första hand.

Det kan också ifrågasättas om åtgärden i nuläget kan tillgodose det avsedda ändamålet eftersom arbetet med släktforskningsdatabaser gick trögt. Eftersom dna:t var av för dålig kvalité gav sökningar i släktforskningsdatabaser mycket avlägsna släktingar. Polisen valde därför att topsa ett antal före detta poliser för att öka referensmaterialet. Detta är också ett problem som kommer gälla för andra ärenden då dna från brottsplatser vanligtvis inte är av samma kvalité som ett prov som en person tagit på sig själv i syfte att skicka in till en släktforskningsdatabas. Det kan alltså ifrågasättas om åtgärden är tillräckligt effektiv för att uppnå det avsedda ändamålet.

Avslutningsvis vill jag påminna om Europadomstolens uttalande i fallet *S. and Marper v the United Kingdom.*[152] Det är möjligt att privatlivet i framtiden kan komma att påverkas negativt på nya sätt och på sätt som inte är möjligt att förutse idag. Eftersom det inte är möjligt att förutse vilka slutsatser som kan komma att dras utifrån information om dna och därmed vilka risker för integritetsintrång som kan finnas i framtiden bör enligt min mening påkalla extra försiktighet och noggrannhet vid bedömning av proportionaliteten.

4.6 Avslutande kommentarer

Kapitlet har redogjort för vilket skydd EKMR, EU-stadgan och RF ger för enskildas rätt till privatliv, personlig integritet och skydd för personuppgifter. Av kapitlet framgår att det finns ett mycket omfattande skydd för enskildas fri- och rättigheter. Polisens

[151] Se avsnitt 3.3.
[152] S. and Marper v the United Kingdom p 70–71.

användning av släktforskningsdatabaser innebär att personuppgifter behandlas. Med anledning av detta och att skyddet för enskildas rättigheter är omfattande kan det konstateras att rätten till privatliv och skydd för personuppgifter inskränks. Under vissa förutsättningar är det dock tillåtet att göra begränsningar i rättigheterna. Gällande kravet på att inskränkningen måste ske med stöd av lag kan konstateras att 1 och 2 §§ PL inte kan kompensera en brist på lagstöd. Det krävs alltså att polisens användning av släktforskningsdatabaser har ett konkret lagstöd. Eftersom de flesta åtgärder som en stat vidtar kan härledas till något av de omfattande ändamålen bör det inte vara något problem att konstatera att polisens användning av släktforskningsdatabaser kan svara mot något av de aktuella ändamålen. Vid bedömning av proportionaliteten har det bland annat betydelse huruvida andra utredningsåtgärder vidtagits och vilken brottstyp som utreds.

5 Personuppgifter och register

5.1 Inledning

Av redogörelsen ovan framgår att polisen använder sig av dna för analys och att dna-datafiler överförs till en släktforskningsdatabas. Det rör sig således om behandling av personuppgifter och därmed blir även regler gällande personuppgiftsbehandling relevant. För att förstå hur regleringen påverkar polisens metod är det nödvändigt att först redogöra för vilka grundläggande regler som finns för personuppgiftsbehandling. Kapitlet är således deskriptivt vilket är nödvändigt för att sedan kunna utreda polisens användning av släktforskningsdatabaser närmare.

Som framgått av kapitel 4 är rätten till personlig integritet, privatliv och skydd för personuppgifter grundläggande rättigheter. Regler gällande personuppgiftsbehandling i brottsbekämpande verksamhet utgör ett skydd för den personliga integriteten när personuppgifter behandlas i den brottsbekämpande verksamheten men även när personuppgifter överförs till annan verksamhet.[153] Regleringen har dock dubbla syften och motstående intressen. Den ska säkerställa att människors grundläggande fri- och rättigheter skyddas samtidigt som regleringen ska möjliggöra att myndigheter ska kunna utföra sina uppgifter.[154] Dessutom ska brottsoffer kunna få sin rätt tillgodosedd.[155] Som uppsatsen kommer visa är dessa motstående intressen inte alltid enkla att tillgodose och harmonisera.

5.2 Allmänt om personuppgiftsregleringen

I art 16.1 FEUF stadgas att var och en har rätt till skydd av de personuppgifter som rör honom eller henne. Samma stadgande återfinns även i art 8.1 i EU-stadgan. Under senare år har en reform inom dataskyddets område genomförts i EU som utmynnat i två rättsakter. Den ena rättsakten, dataskyddsförordningen, reglerar hur personuppgifter får behandlas i allmänhet medan den andra, dataskyddsdirektivet, reglerar personuppgiftsbehandling vid bland annat brottsbekämpning och lagföring.[156] Det är således dataskyddsdirektivets reglering som är av intresse för denna uppsats. Dataskyddsförordningen är bindande och direkt tillämplig i alla medlemsstater.

[153] Prop 2019/20:64 s 36.
[154] Se 1 kap 1 § 2 st BDL, art 1 i dataskyddsdirektivet & prop 2017/18:232 s 82 f.
[155] Prop 2017/18:232 s 82 f.
[156] Se art 1 i dataskyddsförordningen & art 1 i dataskyddsdirektivet.

Dataskyddsdirektivet har i stället, likt andra direktiv från EU, krävt att medlemsstaterna implementerat direktivet i nationell rätt.[157] I Sverige har dataskyddsdirektivet genomförts genom BDL och ett antal andra registerförfattningar, till exempel PBDL.[158]

Enligt 1 kap 2 § BDL gäller lagen ”vid behandling av personuppgifter som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder”. Lagen gäller också när en behörig myndighet behandlar personuppgifter i syfte att upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Vad som avses med behörig myndighet förtydligas i 1 kap 6 § BDL. Med behörig myndighet avses antingen en myndighet som har ålagts att fullgöra de uppgifter som anges i 1 kap 2 § BDL när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte eller en annan aktör som har anförtrotts myndighetsutövning för ovannämnda syften när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte.

Av 1 kap 5 § BDL framgår att BDL är subsidiär till annan lagstiftning. Om det finns avvikande bestämmelser i en annan lag, exempelvis i PBDL, ska alltså den avvikande bestämmelsen tillämpas.

I 1 kap 1 § PBDL stadgas att lagen gäller utöver BDL när bland annat Polismyndigheten i egenskap av behörig myndighet behandlar personuppgifter om uppgifterna behandlas i syfte att upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa uppbörd eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. Syftet med personuppgiftsbehandlingen är således avgörande. Om Polismyndigheten behandlar personuppgifter i ett annat syfte än de som nämnts ovan ska polisen inte tillämpa BDL och eller tillhörande registerlagstiftning utan ska då tillämpa GDPR.

5.3 Olika typer av uppgifter

Vad som avses med *personuppgift* specificeras i 1 kap 6 § BDL som: ”Varje upplysning om en identifierad eller identifierbar fysisk person som är i livet”. I dataskyddsdirektivet erhålls exempel på vad en personuppgift kan avse. Det kan till exempel vara upplysningar om namn, identifikationsnummer, lokaliseringsuppgifter eller onlineidentifikationer eller faktorer som är specifika för personens fysiska, fysiologiska, genetiska, psykiska, ekonomiska, kulturella eller sociala identitet.[159]

[157] Se art 288 FEUF angående EU:s rättsakter och deras tillämplighet.
[158] Se 1 kap 1 § BDL och 1 kap 1 § PBDL.
[159] Se art 3.1 i dataskyddsdirektivet.

Genetiska och biometriska uppgifter är särskilda typer av uppgifter som endast får behandlas under vissa förutsättningar. Det är därför avgörande att inledningsvis definiera vad som avses med genetiska respektive biometriska uppgifter för att sedan fastställa i vilken utsträckning sådana uppgifter får behandlas.

Biometriska uppgifter definieras i 1 kap 6 § BDL som: ”Personuppgifter som rör en persons fysiska, fysiologiska eller beteendemässiga kännetecken, som tagits fram genom särskild teknisk behandling och som möjliggör eller bekräftar unik identifiering av personen”. Biometri är en metod som används i syfte att identifiera en person eller för att fastställa om en påstådd identitet är riktig. Metoden utgår från mätningar av fysiska karaktärsdrag hos den person som ska identifieras. I exempelvis pass används främst fingeravtrycksmönster, ansiktsgeometri och ögats iris.[160] Vid användning av metoden mäts alltså kroppen elektroniskt och genom detta biometriska underlag erhålls sedan biometriska uppgifter. Vanliga fotografier och filmer, som alltså inte behandlats tekniskt för identifiering, omfattas inte av definitionen. Om ett ansiktsigenkänningsprogram har använts för att till exempel identifiera personer i en film omfattas dock filmen av definitionen.[161] Avgörande är alltså om det har skett någon teknisk bearbetning i syfte att göra en identifiering.

Trots att ett fingeravtryck inte är identifierat utgör det en biometrisk uppgift eftersom det med hjälp av avtrycket går att identifiera den person som har avsatt fingeravtrycket.[162] Personuppgifter som förekommer i ett utlåtande som gjorts mot bakgrund av teknisk bearbetning av biometriska uppgifter utgör däremot i sig inte biometriska uppgifter.[163] Uppgifter om huruvida en person finns i polisens register, till exempel fingeravtrycks- och signalementsregister eller dna-register, utgör inte heller biometriska uppgifter. Vid jämförelse mellan exempelvis olika dna-profiler förekommer dock behandling av biometriska uppgifter.[164]

Gällande *genetiska uppgifter* återfinns en definition i 1 kap 6 § BDL. Genetiska uppgifter är: ”Personuppgifter som rör en persons nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken och som härrör från analys av ett spår av eller ett prov från personen”. Definitionen skiljer sig från dataskyddsdirektivets definition av genetiska uppgifter där information om

[160] Prop 2008/09:132 s 6.
[161] Prop 2017/18:232 s 86.
[162] Prop 2017/18:232 s 151.
[163] Prop 2017/18:232 s 86.
[164] Prop 2017/18:232 s 151.

fysiologi och hälsa är avgörande.[165] I propositionen till BDL nämns dock att det inte bara är information om fysiologi och hälsa som kan erhållas genom analys av ett biologiskt prov. Även annan typ av information kan erhållas, till exempel information om en persons biogeografiska ursprung. Dessutom påtalas att det i framtiden kanske finns andra möjligheter att ta fram ytterligare uppgifter än vad som är möjligt idag. Med anledning av detta valdes en vidare definition av genetiska uppgifter än den som återfinns i dataskyddsdirektivet.[166]

Genetiska uppgifter består ofta av information som tagits fram vid dna-analyser. Med anledning av att nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken kan framgå av ett spår omfattas även analys av spåren. Detta gäller alltså trots att det inte är möjligt att härleda informationen till en viss person. Vid utförande av dna-analyser behandlas genetiska uppgifter för att framställa dna-profiler. En dna-profil består endast av en sifferkombination och utgör därför i sig ingen genetisk uppgift.[167]

5.4 Grundläggande krav på behandling av personuppgifter

5.4.1 Rättslig grund

I 2 kap 1 § 1 st BDL föreskrivs att ”Personuppgifter får behandlas om det är nödvändigt för att en behörig myndighet ska kunna utföra sin uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet”. Bestämmelsen bildar således en yttre ram för när personuppgiftsbehandling är tillåten.

Av bestämmelsens andra stycke framgår att med en behörig myndighets uppgift avses uppgift som framgår av lag, förordning eller ett särskilt beslut i vilket regeringen uppdragit åt myndigheten att utföra uppgiften.

Gällande polisens personuppgiftsbehandling framkommer av 2 kap 1 § 1 st PBDL att polisen endast får behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att kunna utföra vissa uppgifter som specificeras i bestämmelsen. För denna uppsats är främst punkt två aktuell. Av punkten två framgår att polisen får behandla personuppgifter om det är nödvändigt för att kunna utreda eller lagföra brott.

[165] Se art 3.12 i dataskyddsdirektivet.
[166] Prop 2017/18:232 s 86 f.
[167] Prop 2017/18:232 s 150.

Med att utreda brott avses enligt propositionen främst att genomföra förundersökning enligt 23 kap RB. Bestämmelsen är tillämplig både när det är en åklagare som är förundersökningsledare och när det är Polismyndigheten som leder förundersökningen. För att behandla personuppgifter i syfte att utreda brott måste det också röra sig om ett konkret brott. Det kan både gälla brott som bevisligen har begåtts och brott som det endast finns misstankar om. Om misstankarna endast skulle gälla för brottslighet som inte är preciserad är det i stället punkt ett som blir aktuell. Däremot krävs det inte att misstankarna är riktade mot en specifik person.[168] Kravet på nödvändighet innebär att behandlingen måste behövas för att en uppgift ska kunna fullgöras på ett effektivt sätt. Det föranleder också att om ett visst syfte kan uppnås på andra sätt, till exempel genom anonymisering av uppgifter, får personuppgiftsbehandling inte ske.[169]

Som påpekats ovan gäller PBDL utöver BDL. Vidare föreskrivs i förarbetena till PBDL att bestämmelsen om rättslig grund i 2 kap 1 § 1 st BDL ska ersättas av bestämmelsen om rättslig grund i 2 kap 1 § PBDL. Däremot gäller fortfarande andra stycket i 2 kap 1 § BDL som föreskriver att en myndighets uppgift måste framgå av lag, förordning eller särskilt beslut.[170]

Uppgiften som den behöriga myndigheten ska utföra måste alltså ha stöd i antingen unionsrätt eller nationell rätt. Kravet innebär att personuppgiftsbehandlingen alltid ska gå att härleda till den behöriga myndighetens uppgifter som finns i unionsrätten, nationell lagstiftning och i andra bindande beslut om arbetsuppgifter. Däremot behöver inte personuppgiftsbehandlingen i sig ha stöd i lag. Grunden för behandling av personuppgifter ska således finnas i regler gällande den behöriga myndighetens uppgifter. I 2 § 3 p PL anges att en av polisens uppgifter är att utreda och beivra brott. Bestämmelsen kan således användas som rättslig grund för personuppgiftsbehandling.[171]

5.4.2 Ändamål

Utöver krav på att det ska föreligga en rättslig grund finns också krav på ändamålen för personuppgiftsbehandlingen. I 2 kap 3 § 1 st BDL stadgas att personuppgifter endast får behandlas för särskilda, uttryckligt angivna och berättigade ändamål. Trots att det föreligger en rättslig grund för en viss personuppgiftsbehandling innebär det alltså inte att vilka personuppgifter som helst får behandlas eller att behandlingen får ske hur som

[168] Prop 2017/18:269 s 294 f, med hänvisning till prop 2009/10:85 s 318 f.
[169] Prop 2017/18:232 s 117.
[170] Prop 2017/18:269 s 152.
[171] Prop 2017/18:232 s 117 f.

helst. Ändamålet med behandlingen ska alltså skiljas från den rättsliga grunden för behandlingen.[172] Ändamålet måste också vara mer konkret än den rättsliga grunden.[173]

Kravet på att behandlingen måste göras för särskilda ändamål innebär att ändamålen måste vara tillräckligt specificerade och preciserade för att kunna avgöra om personuppgifterna är adekvata och relevanta i förhållande till ändamålet samt om behandlingen avser för många uppgifter. En angivelse av ändamål som är alltför allmänt hållet och som därmed inte möjliggör ovannämnda bedömningar accepteras alltså inte.[174]

Kraven som ställs på ändamål för personuppgiftsbehandling gäller vid all typ av personuppgiftsbehandling och ändamålet måste anges redan när den första åtgärden vidtas.[175] Om ändamålet med behandlingen inte framgår av sammanhanget eller på annat krävs, enligt bestämmelsens andra stycke, att ändamålet tydliggörs genom en särskild upplysning. Att ändamålet ska vara berättigat innebär dels att personuppgiftsbehandling inte får ske om ändamålet inte är berättigat i förhållande till den rättsliga grunden, dels att behandlingen ska vara förenlig med rättsliga principer.[176]

5.4.3 Författningsenlig och korrekt behandling

Ett grundläggande krav som ställs på behandling av personuppgifter är att personuppgifterna ska behandlas författningsenligt och på ett korrekt sätt, se 2 kap 6 § BDL. Regler som har betydelse för denna bedömning är dels BDL och tillhörande föreskrifter, dels de behöriga myndigheternas registerförfattningar och författningar som reglerar särskilda register eller särskilda samarbeten. Även tillsynsmyndighetens allmänna råd och uttalanden och myndigheters interna regler har betydelse för vad som anses vara en korrekt behandling.[177]

5.4.4 Personuppgifternas kvalitet

Personuppgifter ska vidare, enligt 2 kap 7 § 1 st BDL, vara korrekta och om nödvändigt även uppdaterade. Huruvida det är nödvändigt att uppdatera en uppgift eller inte får bedömas utifrån ändamålen med behandlingen.[178] Utöver dessa krav anges i

[172] Prop 2017/18:232 s 115 & s 123.
[173] Prop 2017/18:232 s 441.
[174] Prop 2017/18:232 s 120.
[175] Prop 2017/18:232 s 120, med hänvisning till prop 2009/10:85 s 98.
[176] Prop 2017/18:232 s 120 f.
[177] Prop 2017/18:232 s 443 f.
[178] Prop 2017/18:232 s 143 f.

2 kap 7 § 2 st BDL att uppgifter som beskriver en persons utseende ska utformas på ett objektivt sätt och med respekt för människovärdet.

Ytterligare krav som ställs på personuppgiftsbehandling är att uppgifterna ska vara adekvata respektive relevanta i förhållande till ändamålen med behandlingen. Dessutom får inte fler personuppgifter behandlas än vad som är nödvändigt med hänsyn till ändamålen med behandlingen. Förevarande krav framkommer i 2 kap 8 § BDL och kraven innebär att en prövning om uppgifters relevans och adekvans måste göras kontinuerligt.[179]

5.4.5 Åtskillnad mellan olika slag av personuppgifter

Av 2 kap 9 § BDL framgår att personuppgifter som rör olika kategorier av registrerade ska särskiljas. Det ska således framgå om personen är misstänkt, dömd för brott, brottsoffer eller någon annan som berörs av ett brott. Om det inte framgår av sammanhanget eller på annat ska det tydliggöras genom en särskild upplysning.[180] Syftet med bestämmelsen är se till att den som söker information ska få veta varför uppgifterna behandlas.[181]

Dessutom ska, enligt 2 kap 10 § BDL, personuppgifter som grundas på fakta särskiljas från personuppgifter som grundas på personliga bedömningar. Om det inte framgår av sammanhanget eller på annat sätt vad en specifik uppgift grundar sig på måste det tydliggöras genom en särskild upplysning.

5.5 Register

Ovan har framgått att polisen har genomfört sökningar och jämförelser i släktforskningsföretagens databaser. Polisen har också möjlighet att inrätta och använda sig av olika typer av egna register. Det finns flera olika polisregister, men eftersom uppsatsen handlar om uppgifter om dna redogör den därför enbart för de register där dna-profiler kan registreras.

Förutsättningarna för att Polismyndigheten ska kunna föra register över dna-profiler regleras i 5 kap 1 § PBDL. Enligt bestämmelsen har polisen rätt att föra register över dna-profiler för vissa specificerade syften.

[179] Prop 2017/18:232 s 445.
[180] Prop 2017/18:232 s 446.
[181] Prop 2017/18:232 s 146 f, med hänvisning till prop 2009/10:85 s 146 f.

Vad som avses med dna-analys definieras i 1 kap 5 § PBDL och med begreppet avses varje förfarande som kan användas för analys av deoxyribonukleinsyra i humant material. En sådan analys resulterar, enligt samma paragraf, i en dna-profil som presenteras i form av siffror eller bokstäver.

Det finns tre olika typer av dna-register. Dna-registret innehåller dna-profiler från dna-prov som har tagits med stöd av 28 kap RB och som avser personer som antingen genom en lagakraftvunnen dom dömts till en annan påföljd än böter eller har godkänt strafföreläggande som avser villkorlig dom, se 5 kap 2 § PBDL. En dna-profil som registrerats får, enligt 5 kap 3 § 1 st PBDL, endast ge information om identitet och inte om några personliga egenskaper. Utöver information om identitet får dna-registret innehålla uppgifter som vem som analysen avser, i vilket ärende profilen har tagits fram och vilken brottskod det rör sig om.[182]

Utredningsregistret innehåller också dna-profiler från dna-prov som har tagits med stöd av 28 kap RB. Utredningsregistret innehåller dock dna-profiler från personer som är skäligen misstänkta för brott på vilket det kan följa fängelse.[183] Det rör sig således om dna-profiler från personer som inte är dömda för brott eller har godkänt strafföreläggande som avser villkorlig dom. När förutsättningarna för att registrera en dna-profil i dna-registret är uppfyllda flyttas informationen över till dit.[184] Vilken information som får registreras i utredningsregistret regleras också av 5 kap 3 § PBDL.[185]

Därutöver finns också spårregistret som innehåller dna-profiler som har tagits fram genom analys av dna-prov som samlats in under brottsutredningar och som inte kan hänföras till någon identifierbar person. Spårregistret får även innehålla upplysningar om i vilket ärende dna-profilen har tagits fram och brottskod.[186]

[182] Se 5 kap 3 § 2 st PBDL. En brottskod anger vilket brott en viss person är dömd för. Brottskoder används också för att få fram statistik över olika brott. Se prop 2009/10:85 s 352.
[183] Se 5 kap 4 § 1 st PBDL
[184] Se 5 kap 7 § 2 st PBDL.
[185] Se 5 kap 4 § 2 st PBDL.
[186] Se 5 kap 5 § PBDL.

5.6 Särskilt om känsliga personuppgifter

5.6.1 Förutsättningar för att behandla känsliga personuppgifter

Utöver de grundläggande krav som finns vid personuppgiftsbehandling finns det också ytterligare regler och krav för en särskild typ av personuppgifter, så kallade känsliga personuppgifter.

Enligt 2 kap 11 § 1 st BDL, får inte ”personuppgifter som avslöjar ras, etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i fackförening eller som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning” behandlas. Dessa typer av uppgifter räknas alltså som känsliga personuppgifter. Det är således inte tillåtet att föra register eller i övrigt behandla sådana uppgifter på någon av dessa grunder.[187] Däremot är det möjligt vid personuppgiftsbehandling att komplettera personuppgifter med ovannämnda uppgifter om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.[188]

Ytterligare typer av uppgifter som räknas som känsliga personuppgifter är biometriska och genetiska uppgifter.[189] Dessa typer av uppgifter är särskilt intressanta för denna uppsats. Av 2 kap 12 § BDL framgår att biometriska respektive genetiska uppgifter endast får behandlas under förutsättning att det är särskilt föreskrivet och att det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.

Känsliga personuppgifter ska alltså användas restriktivt och en bedömning om kravet på absolut nödvändighet är uppfyllt ska göras i varje enskilt fall. Eftersom myndigheters verksamhetsområden och behov av att behandla känsliga personuppgifter kan skiljas sig åt kan också innebörden av kravet på absolut nödvändighet variera från myndighet till myndighet.[190] I PBDL finns föreskrifter om i vilken utsträckning polisen får behandla biometriska och genetiska personuppgifter. Under vilka förutsättningar som Polismyndigheten får utreda biometriska och genetiska personuppgifter utreds närmare i kapitel 6.

5.6.2 Sökförbud för känsliga personuppgifter

Av 2 kap 14 § BDL framgår att sökförbud gäller för känsliga personuppgifter. Enligt bestämmelsen är de förbjudet att utföra sökningar som syftar till att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Stadgandet tydliggör också att de

[187] Prop 2017/18:232 s 446.
[188] Se 2 kap 11 § 2 st BDL.
[189] Begreppen redogörs i avsnitt 5.3.
[190] Prop 2017/18:232 s 153.

personuppgifter som nämns i 11 och 12 §§ utgör känsliga personuppgifter. Enligt bestämmelsen är det således inte tillåtet att göra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer som till exempel har en viss politisk åsikt eller sexuell läggning. Det är dock tillåtet att använda uppgifter om en persons utseende, exempelvis uppgifter om hudfärg eller längd, som sökbegrepp under förutsättning att syftet med sökningen inte är att göra en sammanställning av en viss grupp av personer grundat på uppgifter om etniskt ursprung eller någon annan känslig personuppgift.[191] Det är följaktligen syftet med en sökning som är avgörande. Känsliga personuppgifter kan således användas vid en sökning så länge inte syftet är att få fram ett urval av personer som grundar sig på känsliga personuppgifter. Om en sökning av känsliga personuppgifter görs, men där sökningen begränsas till en viss person träffas sökningen inte heller av sökförbudet eftersom sökresultatet inte resulterar i något urval av personer. Tillåtligheten av en sådan behandling prövas då mot bestämmelsen gällande behandling av känsliga personuppgifter. Även sökningar som är tillåtna kan resultera i ett urval av personer som grundar sig på känsliga personuppgifter. Huruvida det är tillåtet att sedan behandla uppgifterna i en sådan sammanställning får prövas mot bestämmelsen om behandling av känsliga personuppgifter i 2 kap 11 § BDL. Vid sökningar är det också av stor vikt att syftet med en specifik sökning dokumenteras för att underlätta tillsyn över verksamheten och för intern kontroll.[192]

5.6.3 Undantag från sökförbud

Det finns dock vissa undantag från sökförbudet för känsliga personuppgifter i 2 kap 14 § BDL. I 2 kap 5 § PBDL anges att detta sökförbud inte hindrar ”att brottsrubriceringar, uppgifter om tillvägagångssätt vid brott, uppgifter om verkställighet av påföljd eller uppgifter som beskriver en persons utseende används som sökbegrepp”. Bestämmelsen innebär att det är tillåtet att till exempel använda brottsrubriceringar som sökbegrepp trots att det skulle det skulle resultera i ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter. Uppgifter som beskriver utseende kan bland annat vara kroppsbyggnad, hårfärg, klädsel, födelsemärken och tatueringar.[193]

Ett ytterligare undantag från sökförbudet återfinns i 2 kap 6 § PBDL där det framgår att sökförbudet inte hindrar att sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på etniskt ursprung, politiska åsikter, religiös eller filosofisk övertygelse eller medlemskap i

[191] Prop 2017/18:232 s 448.
[192] Prop 2017/18:232 s 155 f.
[193] Prop 2017/18:269 s 296, med hänvisning till prop 2011/12:45 s 124.

fackförening eller uppgifter som rör hälsa, sexualliv eller sexuell läggning, om sökningen görs i personuppgifter som enbart är tillgängliga för ett begränsat antal personer.

Även 6 kap 5 § PBDL föreskriver undantag från sökförbudet. Förbudet hindrar inte sökningar efter personuppgifter som behandlas i registren över dna-profiler eller fingeravtrycks- och signalementsregistren, under förutsättning att sökningen görs i syfte att få fram ett urval av personer grundat på uppgifter som rör hälsa, biometriska eller genetiska uppgifter. Undantaget möjliggör att polisen kan genomföra så kallade familjesökningar. En familjesökning innebär att dna-profiler jämförs för att hitta släktingar till en person, till exempel en misstänkt som är oidentifierad.[194]

5.7 Personuppgiftsansvar

En central del i dataskyddsregleringen är personuppgiftsansvaret. Regleringen utgår från att det alltid ska finnas någon som bär ansvaret för att reglerna gällande dataskydd följs.[195] Därför stadgas det i 3 kap 1 § BDL att den som är personuppgiftsansvarig är ansvarig för all behandling som utförs under dennes ledning eller på dennes vägnar. I PBDL framkommer att Polismyndigheten är personuppgiftsansvarig för den personuppgiftsbehandling som utförs hos polisen.[196] Personuppgiftsansvaret innebär bland annat att den personuppgiftsansvarige måste vidta vissa åtgärder för att dels säkerställa författningsenlig behandling, dels för att upprätthålla säkerheten för personuppgifter.

5.8 Avslutande kommentarer till kapitlet

Kapitlet har beskrivit grundläggande om vilka typer av personuppgifter som finns, vilka grundläggande krav som ställs vid behandling av personuppgifter, om polisens register, om känsliga personuppgifter. Kapitlet har också redogjort för vad personuppgiftsansvaret innebär. Detta kapitel används som bakgrund för kommande del, som utreder specifikt de regler som bestämmer de rättsliga förutsättningarna för att polisen ska kunna använda släktforskningsdatabaser.

[194] Prop 2017/18:269 s 172 f.
[195] Prop 2017/18:232 s 170.
[196] Se 1 kap 4 § PBDL.

6 Polisens släktforskning utifrån personuppgiftsregleringen

6.1 Introduktion till kapitlet

I tidigare kapitel har det redogjorts för vilket grundläggande rättighetsskydd som är aktuellt vid personuppgiftsbehandling och vilka grundläggande krav som finns för sådan behandling. I detta kapitel analyseras polisens användning av släktforskningsdatabaser utifrån gällande lagstiftning om personuppgiftsbehandling. Av pedagogiska skäl är kapitlet uppdelat i olika huvudavsnitt utifrån de steg som delar upp polisens användning av sådana databaser. Vad de olika stegen praktiskt går ut på behandlades i avsnitt 3.3.

6.2 Rättslig grund

Inledningsvis krävs att det finns en rättslig grund för polisens personuppgiftsbehandling. Enligt 2 kap 1 § 2 p PBDL får polisen bland annat behandla personuppgifter om det är nödvändigt för polisen ska kunna utreda och lagföra brott. Uppgiften måste också framgå av lag, förordning eller ett särskilt beslut.[197]

Eftersom polisen använder släktforskningsdatabaser inom ramen för en förundersökning för att klara upp ett brott hör polisens användning av släktforskningsdatabaser till det brottsutredande arbetet. I 2 § 3 p PL anges att polisen har som uppgift att utreda och beivra brott och bestämmelsen kan alltså användas som rättslig grund för polisens personuppgiftsbehandling.

Därutöver måste behandlingen vara nödvändig för att polisens uppgift att utreda och beivra brott. Kravet på nödvändighet innebär att behandlingen måste behövas för att en uppgift ska kunna fullgöras på ett effektivt sätt. Det innebär också att om ett visst syfte kan uppnås på andra sätt, till exempel genom anonymisering av uppgifter, får personuppgiftsbehandling inte ske.[198]

6.3 Steg 1: Dna-analys

Som redogjorts för ovan måste en dna-analys utföras för att det över huvud taget ska vara möjligt att ta fram och överföra dna-datafiler till en släktforskningsdatabas. Eftersom

[197] Se 2 kap 1 § 2 st BDL.
[198] Prop 2017/18:232 s 117.

NFC i dagsläget inte har möjlighet att utföra de analyser som krävs behöver dna-extraktet från dna-spåret skickas till ett externt svenskt laboratorium för dna-analys. Även RMV har gjort bearbetningar av dna-datafilerna.

I 6 kap PBDL regleras under vilka förutsättningar som Polismyndigheten får behandla personuppgifter för forensiska ändamål. Vid dna-analyser behandlas genetiska uppgifter.[199] Enligt 2 kap 12 § BDL får genetiska uppgifter endast behandlas om det är särskilt föreskrivet och det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.

6 kap 4 § PBDL föreskriver att biometriska och genetiska uppgifter får behandlas enligt 6 kap 1 § om det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen. Bestämmelsen uppfyller således kravet på särskild föreskrift i 2 kap 12 § BDL. Av 6 kap 1 § och 6 kap 4 § framgår att det endast är NFC som har rätt att behandla genetiska uppgifter och att behandlingen måste ske för att uppnå något av de ändamål som specificeras i 6 kap 1 § PBDL.

Enligt 6 kap 1 § 1 st 3 p a) och b) har NFC möjlighet att begära forensiska analyser, undersökningar och jämförelser av både RMV och ett utländskt forensiskt laboratorium. Enligt 4 p i samma bestämmelse kan NFC också begära forensiska analyser och undersökningar av andra svenska expertorgan. NFC har därmed möjlighet, att överföra genetiska uppgifter till RMV eller ett externt laboratorium.

Slutligen krävs att behandlingen är absolut nödvändig för ändamålet med behandlingen. I denna situation är ändamålet med behandlingen att begära dna-analys.

Kravet på absolut nödvändighet framkom innan dataskyddsdirektivets tillkomst av praxis från EU-domstolen. I *Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl* uttryckte domstolen att skyddet av den grundläggande rätten till respekt för privatlivet kräver att undantag från och begränsningar av skyddet för personuppgifter ska inskränkas till vad som är absolut nödvändigt.[200] Enligt Art 29-gruppen innebär kravet att särskild hänsyn måste tas till nödvändighetsprincipen vid behandling av till exempel genetiska uppgifter. Vid avgörande av i vilken utsträckning som genetiska uppgifter får behandlas måste en balans hittas mellan rätten till integritet och allmänintresset. Myndigheterna bör också göra en

[199] Prop 2017/18:232 s 150. Genetiska personuppgifter behandlas i avsnitt 5.3.
[200] De förenade målen C-293/12 & C-594/12 Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl p 52.

bedömning och kunna visa att syftet inte kan uppnås genom andra åtgärder som påverkar den registrerades fri- och rättigheter i mindre omfattning.[201]

I förarbetena till BDL framkommer att om material har samlats in på en brottsplats eller på annat sätt tagits om hand inom ramen för en brottsutredning och materialet behöver analyseras forensiskt, anses det vara absolut nödvändigt att behandla de aktuella personuppgifterna.[202]

Ändamålet för personuppgiftsbehandlingen i steg ett är att begära dna-analys. Enligt förarbetena är det absolut nödvändigt att behandla personuppgifter om material tagits om hand inom ramen för brottsutredning och det behöver analyseras forensiskt. Inom ramen för brottsutredningen i Linköpingfallet hade också spår samlats in från brottsplatsen. I enlighet med uttalandena i propositionen kan det därför anses vara absolut nödvändigt att behandla personuppgifter, alltså att begära dna-analys. Detta för att en brottsutredning ska kunna komma vidare.

Det är dock, enligt min mening, viktigt att sätta resonemangen i ett större perspektiv än vad förarbetena till BDL gör. I likhet med Art 29-gruppen, anser jag att polisen måste kunna visa att en åtgärd inte kan uppnås genom andra åtgärder som påverkar fri- och rättigheter i mindre omfattning och hitta en balans mellan den enskildas rätt till integritet och allmänintresset. Det kan ifrågasättas om det är absolut nödvändigt att utföra så pass detaljerade dna-analyser som krävs för att kunna använda släktforskningsdatabaser. Frågan är om allmänintresset av att utreda brott står i proportion till all den behandling av känslig information som innebär betydande inskränkningar i enskildas rättigheter. Polismyndigheten har dock anfört att metoden endast ska användas vid utredning av grova brott som avser dödligt våld eller grovt sexualbrott. Vidare anser polisen att andra utredningsåtgärder redan måste ha vidtagits och att dessa åtgärder inte har lett några resultat. Exempel på åtgärder som anges är sökningar i polisens dna-register och familjesökningar, att sökningar har gjorts internationellt, att utvidgade dna-analyser avseende utseende och biografiskt ursprung har utförts samt att topsning har utförts.[203] Utifrån dessa omständigheter kan det enligt min åsikt i vissa fall anses vara absolut nödvändigt att utföra en så detaljerad analys. Bedömningen är dock beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Om polisen däremot skulle begära en detaljerad

[201] Art 29-gruppen, Yttrande om vissa centrala frågor gällande direktivet om brottsbekämpning (EU 2016/680), WP258 s 8.
[202] Prop 2017/18:269 s 313.
[203] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 6.

dna-analys i ett fall där andra utredningsåtgärder inte vidtagits eller i ett fall där det inte rör sig om ett grovt brott skulle inte allmänintresset av att utreda brott väga upp mot den enskildes rätt till integritet. Polisen har i ett sådant fall inte heller visat att åtgärden inte kan uppnås genom andra åtgärder som påverkar den enskildes fri- och rättigheter i mindre omfattning. Kravet på absolut nödvändighet skulle därför inte vara uppfyllt.

Bedömningen av om det kan anses vara absolut nödvändigt att begära en dna-analys för att få fram dna-datafiler för att kunna använda släktforskningsdatabaser bör också vara beroende av om efterföljande steg i polisens metod är förenlig med gällande lagstiftning. Om metoden inte är förenlig med gällande lagstiftning bör den inte användas. Det kan inte anses vara absolut nödvändigt att utföra så en detaljerad dna-analys om resultatet sedan inte kan användas i efterföljande steg i polisens metod. Resultatet av dna-analysen skulle i sådana fall inte komma till någon nytta.

Det kan ifrågasättas om behandlingen behövs för att polisen ska kunna fullgöra sin uppgift enligt 2 § 3 p PL, att utreda brott, på ett effektivt sätt. Utredning av brott bör i första hand kunna ske genom andra medel än genom att utföra en mycket detaljerad dna-analys för att få fram dna-datafiler.

Det kan alltså konstateras att NFC har möjlighet att skicka dna-extraktet till ett externt laboratorium i syfte att genomföra en dna-analys. Möjligheten är dock beroende av hur kravet på absolut nödvändighet tolkas.

6.4 Steg 2: Jämförelse i släktforskningsdatabas

6.4.1 Införande av dna-datafiler i släktforskningsdatabas

I steg två i polisens metod görs en jämförande sökning i en släktforskningsdatabas. Det är inget fysiskt dna-prov som förs in i databasen utan dna-datafiler. Frågan är då vilken typ av uppgift som behandlas i detta steg, behandlas genetiska eller biometriska uppgifter vid en jämförande sökning? Som framgick av avsnittet ovan är det endast NFC som har rätt att behandla genetiska uppgifter.

En vanlig dna-profil anses inte vara en genetisk uppgift i sig eftersom en dna-profil vanligtvis endast består av en sifferkombination och inga nedärvda eller förvärvade genetiska kännetecken kan utläsas ur dna-profilen. Enligt förarbeten till BDL är en dna-profil istället en biometrisk uppgift eftersom den tas fram genom särskild teknisk

behandling av arvsmassa för att kunna göra unik identifiering av en person.[204] Av propositionen till BDL framgår också att en familjesökning i polisens register kan resultera i ett urval av personer grundat på biometriska uppgifter.[205] Den typ av dna-datafiler som förs in i släktforskningsdatabaser kan ge information om en persons genetiska ursprung och hälsa.[206] Det huvudsakliga syftet med att föra in uppgifter om dna i en släktforskningsdatabas är att det ska vara så pass detaljerad information att det är möjligt att hitta avlägsna genetiska släktingar.

Jag har inte hunnit funnit någon ledning i vare sig förarbeten eller praxis huruvida en jämförande sökning i en släktforskningsdatabas innebär behandling av biometriska eller genetiska uppgifter. Det står dock klart att det rör sig om mycket detaljerade uppgifter om en persons dna. Av den anledningen utgår jag från att det rör sig om behandling av genetiska uppgifter när dna-datafiler förs in i en släktforskningsdatabas.

Genetiska uppgifter får endast behandlas under förutsättning att det är särskilt föreskrivet och att det är absolut nödvändigt för ändamålet med behandlingen.[207] NFC har förvisso, enligt 6 kap 4 § PBDL, rätt att behandla biometriska och genetiska personuppgifter om det är absolut nödvändigt. Behandlingen av känsliga personuppgifter måste dock ske i forensiskt syfte och således falla in under något av ändamålen som finns i 6 kap 1 § PBDL.

Polismyndigheten anför i sin rättsutredning att NFC:s särskilda författningsstöd innebär att information i polisens egna register får användas för att ge övriga delar av Polismyndigheten så kallade forensiska uppslag.[208] I polisens pilotrapport framgår också att utfallet av en jämförande sökning med efterföljande släktforskning är att betrakta som ett forensiskt uppslag.[209] Jag tolkar det som att Polismyndigheten anser att behandlingen av genetiska uppgifter genom överföring dna-datadatafiler till en släktforskningsdatabas sker i syfte att ta fram uppslag.

I 6 kap 1 § 1 st 5 p PBDL stadgas att NFC får behandla personuppgifter om det behövs för att ta fram uppslag i syfte att underlätta arbetet med att förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda och beivra brott, genom att använda resultat från sådana åtgärder som anges i 2 p eller i 2 § 2 st. Behandling av personuppgifter i syfte att ta fram

[204] SOU 2017:29 s 265.
[205] Prop 2017/18:269 s 172 f.
[206] Se avsnitt 3.3.
[207] Se 2 kap 12 § BDL.
[208] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 7 med hänvisning till prop 2014/15:94 s 62 f & prop 2017/18:269 s 170.
[209] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 48.

uppslag förutsätter alltså att uppslagen tas fram genom användning av resultat från forensiska analyser, undersökningar eller jämförelser.

Här måste alltså klargöras för vad som närmare avses med uppslag. Information i forensiska databaser, exempelvis spårregistret, kan användas för att ge polisen spaningsuppslag, så kallade forensiska uppslag. Tanken är att de iakttagelser som görs vid NFC:s forensiska undersökningar i olika ärenden ska kunna komma till nytta i polisverksamheten som helhet och i annan brottsbekämpande verksamhet. Det kan till exempel vara att utifrån tillgänglig information hitta samband mellan ärenden med utgångspunkt i material, tillvägagångssätt eller någon liknande omständighet. Det kan också vara fråga om resultat från undersökningar som inte är av tillräckligt hög kvalitet för att kunna läggas till grund för ett expertutlåtande avsett för rättsliga ändamål.[210] Ytterligare ett exempel är systematiska undersökningar som rör olika typer av narkotika eller bearbetning av uppgifter från olika brottsplatser för att undersöka om det finns eventuella samband mellan olika brott.[211] Det är också möjligt att jämföra dna-profiler för att hitta släktingar till en viss person, alltså att genomföra en familjesökning.[212] Genetiska uppgifter kan alltså behandlas dels för att ta fram dna-profiler, dels för forensiska uppslag.[213]

Bestämmelsen om uppslag förutsätter alltså att uppslagen ska tas fram genom användning av resultat från forensiska analyser, undersökningar eller jämförelser som kommer från andra forensiska ärenden. Det kan enligt min mening ifrågasättas om införande av dna-datafiler för att genomföra jämförande sökningar i en kommersiell släktforskningsdatabas innebär att resultat från forensiska analyser, undersökning eller jämförelser i forensiska ärenden används. Det förefaller därför inte vara möjligt för polisen att stödja sin behandling av personuppgifter i form av göra jämförande sökningar i släktforskningsdatabaser på bestämmelsen gällande uppslag. Enligt min mening är det inte heller möjligt för polisen att stödja sådan behandling av personuppgifter på något annat av ändamålen i 6 kap 1 § PBDL. Polisen tycks därför sakna rättsliga möjligheter i detta steg.

Dessutom krävs, enligt 6 kap 4 § PBDL, att behandlingen måste vara absolut nödvändig för att NFC ska få behandla genetiska uppgifter. Begreppet har analyserats ovan men

[210] Prop 2014/15:94 s 63.
[211] Prop 2014/15:94 s 129.
[212] Prop 2017/18:269 s 173.
[213] Prop 2017/18:269 s 154.

eftersom polisen förefaller ha begränsade rättsliga möjligheter i detta steg utreds kravet inte närmare här.

6.4.2 Överföring av personuppgifter till tredjeland

Som nämnts ovan i avsnitt 3.3 för polisen in dna-datafiler med uppgifter om en persons dna i släktforskningsdatabaserna. De släktforskningsdatabaser som användes i Linköpingfallet och som troligen kommer att användas framöver om metoden tillåts, är baserade i USA. Frågan är då hur införande av dna-datafiler i en släktforskningsdatabas hos ett företag som är baserat i USA ska bedömas utifrån bestämmelser om överföring av personuppgifter.

Överföring till tredjeland?

En första fråga att utreda är om polisens införande av dna-datafiler till en släktforskningsdatabas innebär att det sker en överföring av personuppgifter till tredjeland. Eftersom sådan överföring regleras särskilt är det nödvändigt att inledningsvis utreda vad som är en överföring till tredjeland.

Förutsättningarna för att överföra personuppgifter till ett tredjeland regleras i 8 kap BDL. Vad som avses med överföring definieras varken i BDL eller dataskyddsdirektivet. Tidigare antogs det att all öppen publicering på webbplatser innebar att personuppgifterna blev tillgängliga för hela världen och därmed utgjorde en tredjelandsöverföring.[214] Sedan 2003 finns dock viss ledning i ett mål från EU-domstolen. I målet hade en konfirmandlärare skapat webbsidor för att församlingsmedlemmar skulle få tillgång till information som de behövde. Sidorna innehöll uppgifter om konfirmandläraren och 18 av hennes arbetskamrater.[215] I målet fastslog EU-domstolen att det inte är fråga om en överföring till tredjeland när en person i en medlemsstat lägger ut personuppgifter på en webbsida på internet som är lagrad hos en webbleverantör som är etablerad i samma medlemsstat eller i en annan medlemsstat. Omständigheten att de publicerade uppgifterna blir åtkomliga för alla personer som kopplar upp sig på internet, inklusive personer i tredjeland, hade inte någon betydelse för denna slutsats.[216] En internetöverföring innebär alltså inte automatiskt att det rör sig om en överföring till tredjeland.

---

[214] Prop 2017/18:232 s 362, Magnusson Sjöberg, *Översikt av dataskyddsförordningen,* s 221 & Öman & Lindblom, *Personuppgiftslagen: en kommentar,* s 444.

[215] Domstolens dom av den 6 november 2003, mål C-101/01 Lindqvist, ECLI:EU:C:2003:596, p 12–14.

[216] Mål C-101/01 Lindqvist p 68–71.

Mot bakgrund av EU-domstolens avgörande gjordes också en liknande bedömning i NJA 2005 s 361. En rektor på en skola hade publicerat personuppgifter på skolans webbplats. Högsta domstolen bedömde att rektorn inte hade överfört personuppgifter till tredjeland genom publiceringen uppgifterna på webbplatsen.

Vilka typer av åtgärder som innebär en överföring av personuppgifter till tredjeland har, efter EU-domstolens avgörande, utretts och diskuterats i olika svenska utredningar. Informationshanteringsutredningen menade att det krävs en avsikt att personuppgifter ska nå en mottagare i tredjeland för att det ska anses innebära en överföring till tredjeland. Om en myndighet skickar, vidarebefordrar eller förmedlar information i elektronisk form till en mottagare som befinner sig i ett tredjeland bör det innebära en överföring till tredjeland. Utredningen ansåg vidare att en person som befinner sig i ett tredjeland med personuppgifter i sin besittning inte innebär att personuppgifter har överförts till tredjeland.[217]

E-offentlighetskommittén ansåg att ovan nämnda avgörande från EU-domstolen klargjorde att det oftast inte innebär någon överföring till tredjeland när information läggs ut på internet. Om en myndighet lägger ut information på sin hemsida innebär det ingen överföring till tredjeland under förutsättning att servern finns inom EU.[218]

Förarbetena till BDL anger att det rör sig om överföring till tredjeland om en behörig myndighet skickar, vidarebefordrar eller förmedlar information i elektronisk form till någon som befinner sig i ett tredje land. Att en behörig myndighet tillför information till ett gemensamt datasystem, exempelvis en databas hos Interpol, och därmed gör information tillgänglig för ett tredjeland utgör också att personuppgifter överförs till tredjeland.[219]

För att avgöra vad som innebär en överföring av personuppgifter till tredjeland behöver det också fastställas vad som avses med ”tredjeland”. I 1 kap 6 § BDL definieras både vad som avses med tredjeland och medlemsstat. Ett tredjeland är en stat som inte är en medlemsstat. Medlemsstat definieras som en stat som är medlem i EU och Island, Liechtenstein, Norge och Schweiz.

I detta fall är det NFC, som är en del av Polismyndigheten, som för in dna-datafiler till en databas som inte tillhör polisen. Databasernas företag är etablerade i USA och det får

[217] SOU 2015:39 s 478 f.
[218] SOU 2010:4 s 338.
[219] Prop 2017/18:232 s 362.

förutsättas att företagen även lagrar sin data i USA. Med anledning av att NFC för in dna-datafiler i databasen anser jag att NFC skickar och förmedlar information i elektronisk form. Det rör sig således om en överföring. Eftersom USA inte är medlem i EU innebär överföringen att personuppgifter förs över till tredjeland. Mot bakgrund av ovanstående anser jag att överföring av dna-datafiler till ett släktforskningsföretag innebär att personuppgifter överförs till tredjeland. Även Polismyndigheten utgår från att det rör sig om en tredjelandsöverföring.[220]

Förutsättningar för överföring av personuppgifter till tredjeland

Ovan har konstaterats att det rör sig om en tredjelandsöverföring när dna-datafiler förs in i en släktforskningsdatabas som ägs av ett privat företag etablerat i USA. Det är därför nödvändigt att utreda under vilka förutsättningar som överföringar av personuppgifter till tredjeland får ske.

I 8 kap 1 § BDL regleras förutsättningarna för en behörig myndighet att överföra personuppgifter till ett tredjeland. Överföringen måste, enligt 8 kap 1 § BDL rikta sig till en behörig myndighet i ett tredjeland. Den behöriga myndigheten måste också omfattas av antingen ett beslut om adekvat skyddsnivå, tillräckliga skyddsåtgärder eller ett undantag för särskilda situationer. Eftersom polisen inte överför personuppgifter till en behörig myndighet, utan till privata företag etablerade i USA, är 8 kap 1 § inte tillämplig för sådana överföringar.

Förutsättningar för överföring av personuppgifter till privat aktör i tredjeland

Av 8 kap 8 § BDL framgår under vilka förutsättningar som polisen kan genomföra en tredjelandsöverföring till en aktör som inte är en behörig myndighet. En första förutsättning som krävs är att övriga förutsättningar i 1 § måste vara uppfyllda.

Enligt 8 kap 1 § BDL krävs att personuppgifterna behandlas i Sverige eller är avsedda att behandlas i ett tredjeland. Behandling av personuppgifter definieras i 1 kap 6 § BDL: ”En åtgärd eller kombination av åtgärder som vidtas i fråga om personuppgifter eller uppsättningar av personuppgifter.” Det kan till exempel röra sig om registrering, bearbetning eller insamling av personuppgifter.

[220] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 13.

Som nämndes ovan måste en överföring utföras med stöd av antingen ett beslut om adekvat skyddsnivå, tillräckliga skyddsåtgärder eller ett undantag för särskilda situationer. Det är därför nödvändigt att närmare utreda dessa förutsättningar.

Enligt 8 kap 3 § BDL kan personuppgifter överföras till tredjeland om det finns ett beslut från Europeiska kommissionen om att det finns en adekvat skyddsnivå för skyddet av personuppgifter i ett tredjeland. I dagsläget finns det dock inget beslut om adekvat skyddsnivå gällande USA från Europeiska kommissionen. Att polisen skulle kunna överföra personuppgifter med beslut om adekvat skyddsnivå som grund är alltså i alla fall i dagsläget inte möjligt.

Trots att det inte finns ett beslut av kommissionen om adekvat skyddsnivå kan det vara möjligt att överföra personuppgifter till tredjeland om det finns tillräckliga skyddsåtgärder enligt 8 kap 4 § BDL. Bestämmelsen kräver att skyddsåtgärder för personuppgifter har fastställts i ett avtal som ger tillräckliga garantier för den vars personuppgifter är registrerade eller att den behöriga myndighet som uppgifterna ska överföras till på annat sätt garanterar tillräckligt skydd för dem.[221]

Lämpliga skyddsåtgärder kan således föreligga om ett avtal säkerställer skyddet för personuppgifter, det kan till exempel vara dataskyddskonventionen. USA och EU har också träffat ett avtal gällande skydd av personuppgifter i samband med förbyggande, utredning, avslöjande och lagföring av brott.[222] Enligt förarbetena bör avtalet betraktas som ett avtal som ger tillräckliga garantier till skydd för behandlingen av personuppgifter.[223] Vid polisens användning av släktforskningsdatabaser överförs dock inte personuppgifter till en brottsbekämpande myndighet i USA utan till privata företag. Avtalet är därför inte direkt tillämpligt vid överföring av personuppgifter från Polismyndigheten till en privat släktforskningsdatabas i USA.

Det kan således konstateras att det inte är möjligt för Polismyndigheten att överföra personuppgifter till en släktforskningsdatabas i USA med beslut om adekvat skyddsnivå eller tillräckliga skyddsåtgärder som grund.

[221] Se 8 kap 4 § 1 st 1 p och 2 p BDL.
[222] Rådets beslut (EU) 2016/920 av den 20 maj 2016 om undertecknande, på Europeiska unionens vägnar, av avtalet mellan Amerikas förenta stater och Europeiska unionen om skydd av personuppgifter i samband med förebyggande, utredning, avslöjande och lagföring av brott.
[223] Prop 2017/18:232 s 377 f.

Eftersom det varken finns beslut om adekvat skyddsnivå eller tillräckliga skyddsåtgärder blir 8 kap 5 § BDL aktuell. Bestämmelsen reglerar överföringar till tredjeland i särskilda situationer. Enligt bestämmelsen får personuppgifter överföras till tredjeland om överföringen är nödvändig för att uppnå något av de uppräknande ändamålen i paragrafen.

Eftersom polisen använder sig utav släktforskningsdatabaser i syfte att utreda och lagföra brott bör 8 kap 5 § 1 st 2 p bli aktuell. Enligt punkt två kan en behörig myndighet överföra personuppgifter till tredjeland om det är nödvändigt för att i ett enskilt fall förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet. I punkten förskrivs alltså att överföringen ska vara nödvändig för ett visst enskilt fall. Det kan till exempel vara en nödvändig överföring i ett enskilt fall där en målsägande bosatt i USA ska delges kallelse till en huvudförhandling i brottmål vid en svensk domstol eller i ett fall där en person som uppehåller sig i ett tredjeland är misstänkt för ett mord i Sverige och upplysningar ska tas fram för den personen.[224]

I dataskyddsdirektivet framkommer dock att det är möjligt att överföra en kategori av personuppgifter till ett tredjeland.[225] Det finns ingen definition av begreppet i direktivet. I bestämmelsen i BDL uttrycks i stället att en överföring, eller en samling av överföringar, av personuppgifter, får överföras till tredjeland.[226] Enligt förarbetena till BDL ska det röra sig om överföringar som på något sätt är samlade. Det kan vara flera överföringar av samma typ av uppgifter men som överförs till olika mottagare. Det kan också röra sig om flera överföringar i ett ärende eller överföringar av samma uppgifter men till flera olika mottagare samtidigt.[227] Som påpekats ovan krävs dock att överföringen endast får ske i enskilda fall. I propositionen framförs att varje enskild överföring inte avser ett enskilt fall. Inskränkningen ger i stället uttryck för att undantaget inte får utnyttjas för bland annat storskaliga överföringar.[228]

I skäl 72 till direktivet tydliggörs dock att överföringar endast får ske om det är nödvändigt i ett enskilt fall. Det framgår också att undantaget ska tolkas restriktivt och att undantaget inte bör möjliggöra upprepade, omfattande eller strukturella överföringar.

[224] Prop 2017/18:232 s 385.
[225] Se art 38 dataskyddsdirektivet.
[226] Se 8 kap 5 § BDL.
[227] Prop 2017/18:232 s 381.
[228] Prop 2017/18:232 s 385 med hänvisning till skäl 72 i dataskyddsdirektivet.

Undantagen bör inte heller möjliggöra storskaliga överföringar av uppgifter. Överföringar ska begränsas till uppgifter som är absolut nödvändiga.[229]

Överföringar med 8 kap 8 § och 8 kap 5 § BDL som grund ska, som påtalats ovan, tillämpas restriktivt och ska som huvudregel inte möjliggöra omfattande eller storskaliga överföringar av personuppgifter. Som framförts ovan i avsnitt 1.1 önskar polisen att införa sökningar i släktforskningsdatabaser nationellt vilket skulle innebära att sådana sökningar skulle ske i ett flertal fall och vid upprepade tillfällen. Av polisens rapport framgår också att bara i Linköpingfallet överfördes dna-datafiler i olika omgångar.[230] Jag anser att det är oklart hur strikt kravet på nödvändighet i ett enskilt fall ska tolkas och hur uttrycket samlingar av överföringar ska tolkas. Jag anser därför att det är oklart i vilken omfattning som polisen kan överföra personuppgifter till en släktforskningsdatabas i USA. Eftersom polisen planerar att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte i storskalig omfattning kan därför bli svårt att överföra personuppgifter på denna grund.

Därutöver föreskrivs ytterligare särskilda krav i 8 kap 8 § som måste uppfyllas för att överföring av personuppgifter till ett tredjeland ska få genomföras. Det måste vara absolut nödvändigt för att den behöriga myndigheten, i det här fallet polisen, ska kunna utföra en uppgift enligt 1 kap 2 § BDL som myndigheten har ansvar för. Polisen använder släktforskningsdatabaser i syfte att utreda och lagföra brott. Enligt förarbetena ska undantaget tillämpas restriktivt.[231] Vidare innebär kravet på absolut nödvändighet att överföringen inte kan underlåtas. Det kan till exempel gälla när en myndighet ska underrätta en målsägande när en gripen, anhållen eller häktad person avviker eller vid brådskande delgivning av en person i ett tredjeland genom ett tredjelandsetablerat delgivningsföretag.[232] Detta bör innebära att polisen måste ha uttömt andra utredningsåtgärder och att dessa åtgärder inte lett till några framgångsrika resultat. Exemplen från förarbetena tycks dock förutsätta att det ska röra sig om mycket brådskande fall där det inte finns tid till att överföra till en behörig myndighet i ett tredjeland. Jag anser att det kan ifrågasättas om polisens användning av släktforskningsdatabaser i exempelvis Linköpingfallet uppfyller kravet på absolut nödvändighet eftersom jag inte kan se att det föreligger sådan brådska som exemplen i förarbetena tycks föranleda. Kravet på absolut nödvändighet är därmed svårt att uppfylla.

[229] Skäl 72 i dataskyddsdirektivet.
[230] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 10–15.
[231] Prop 2017/18:232 s 393.
[232] Prop 2017/18:232 s 497.

Utöver ovan nämnda krav måste polisen också informera den som ska ta emot personuppgifterna, i detta fall släktforskningsföretaget, om för vilket eller vilka ändamål som uppgifterna får behandlas.

För att polisen ska kunna överföra personuppgifter till en privat aktör i ett tredjeland krävs också att det skulle vara ineffektivt eller olämpligt att överföra dem till en behörig myndighet i tredjelandet. Det är den överförande myndigheten, i detta fall Polismyndigheten, som är ansvarig för bedömningen. Vid överföringar till företag som till exempel Google och Facebook kan det, enligt förarbetena, anses vara ineffektivt att överföra uppgifter via en behörighet myndighet i ett tredjeland eftersom det kan röra sig om stora mängder av personuppgifter som behöver överföras snabbt och det kan vara av vikt att erhålla ett snabbt svar. Om den svenska myndigheten i ett ärende tidigare varit i kontakt med en behörig myndighet i ett tredjeland och detta fått negativa konsekvenser för handläggningen hos den svenska myndigheten kan det anses vara olämpligt att överföra personuppgifter till den behöriga myndigheten.[233]

Av polisens rapport framgår att det bedömdes vara ineffektivt att överföra uppgifterna till en behörig myndighet i USA.[234] Jag håller med polisen om att det antagligen skulle vara ineffektivt att överföra till en behörig myndighet i USA. Jag bedömer dock att dessa typer av bedömningar alltid kommer resultera i att det bedöms vara ineffektivt att överföra personuppgifter till en myndighet. I de allra flesta bör det nämligen ta längre tid att gå via en behörig myndighet i ett tredjeland än att gå direkt till källan, alltså det privata bolaget. Det är enligt min mening inte proportionerligt att intresset av att utreda brott och därmed intresset av effektivitet ska tillåtas väga över den enskildes intresse av integritet vid varje enskild överföring av personuppgifter. Jag anser därför att göra en mer utförlig och noggrann bedömning av ineffektiviteten utifrån enskildas rättigheter.

Personuppgifter får dessutom inte överföras till ett någon som inte är en behörig myndighet i ett tredje land om den registrerades intresse av skydd mot kränkning av fri- och rättigheter väger tyngre än det allmännas intresse av att överföringen genomförs.[235] Detta innebär att en intresseavvägning måste göras. I förarbetena anförs att om den registrerade riskerar dödstraff, kroppsstraff eller tortyr vid överföring av personuppgifter till någon annan än en behörighet myndighet i ett tredjeland får en

[233] Prop 2017/18:232 s 394.
[234] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 8.
[235] Se 8 kap 8 § 2 st & 8 kap 5 § 2 st BDL.

överföring inte genomföras.[236] Detsamma gäller om personen riskerar förföljelse på grund av sin religion eller politiska åskådning.[237] Det tycks alltså krävas mycket för att den registrerades intresse av skydd mot kränkning av fri-och rättigheter ska väga tyngre än det allmännas intresse. Några ytterligare exempel på när den registrerades intresse väger tyngre ges inte i förarbetena.

Vid bedömningen av om den registrerades intresse av skydd mot kränkning av fri- och rättigheter bör rättigheterna i art 8 EKMR, art 7 och 8 i stadgan och 2 kap 6 § 2 st RF få betydelse eftersom rättighetslagstiftningen föreskriver att vissa enskilda intressen är särskilt värda att skydda från ingrepp från det allmännas sida. Av uppsatsens fjärde kapitel framgår också att skyddet är mycket omfattande. Det bör också påpekas att motsvarande bestämmelser om överföring av personuppgifter i dataskyddsdirektivet inte nämner ordet ”kränkning” över huvud taget.[238] De svenska bestämmelserna i BDL tycks därför ge ett sämre skydd för registrerades rättigheter än dataskyddsdirektivet.

Enligt min mening bör det alltså finnas fler fall än de som räknas upp i förarbetena, där den registrerades intresse kan anses väga tyngre än det allmännas intresse av att överföringen genomförs. Gällande polisens överföring av personuppgifter till en släktforskningsdatabas i tredjeland i syfte att utreda brott bör det finnas omständigheter som gör att den registrerades intresse bör väga tyngre än det allmännas intresse av att utreda brott. Eftersom det rör sig om mycket detaljerade och känsliga personuppgifter måste särskild hänsyn tas till detta vid intresseavvägningen.

Det bör också påpekas att överföring av personuppgifter är en form av personuppgiftsbehandling. Det krävs således att de allmänna förutsättningarna för att få behandla personuppgifter i 2 kap BDL är uppfyllda för att personuppgifter ska få överföras till ett tredjeland.[239]

Det kan således konstateras att det finns möjligheter för polisen att överföra personuppgifter till en privat aktör i ett tredje land. Det finns dock ett flertal krav som

[236] Prop 2017/18:232 s 495.
[237] Prop 2017/18:232 s 498.
[238] Se art 38.2 i dataskyddsdirektivet: “Personuppgifter får inte överföras om den överförande behöriga myndigheten fastställer att den berörda registrerades grundläggande rättigheter och friheter väger tyngre än det allmänna intresset av en sådan överföring som avses i punkt 1 d och e.” & art 39.1 b: ”Den överförande behöriga myndigheten har fastställt att ingen av den berörda registrerades grundläggande rättigheter och friheter väger tyngre än det allmänna intresse som nödvändiggör överföringen i det aktuella fallet.”
[239] Prop 2017/18:232 s 369.

måste uppfyllas för att det ska vara möjligt att genomföra en sådan överföring. Polisens rättsliga möjligheter påverkas bland annat av hur kravet på nödvändighet i ett enskilt fall respektive hur uttrycket samlingar av överföringar tolkas.

6.4.3 Jämförande sökning i släktforskningsdatabas

Nästa fråga att utreda är hur den jämförande sökningen som utförs i släktforskningsdatabaser ska bedömas.

Som nämnts ovan finns det ett sökförbud i 2 kap 14 § BDL för känsliga personuppgifter. Sökförbudet innebär att det inte är tillåtet att utföra sökningar som syftar till att få fram ett urval av personer grundat på känsliga personuppgifter, till exempel genetiska och biometriska uppgifter.

I 6 kap 5 § PBDL finns ett undantag från detta sökförbud som gör det möjligt för polisen att göra sökningar i polisens egna register över dna-profiler. Undantaget möjliggör att polisen kan genomföra så kallade familjesökningar i sina egna register. I propositionen motiveras undantaget med att det bör vara tillåtet för den forensiska verksamheten att göra sökningar som resulterar i träfflistor som visar ett urval av personer grundat på till exempel biometriska uppgifter. Det framförs också att de iakttagelser som görs vid forensiska undersökningar ska kunna komma till användning i polisverksamheten som helhet. Det nämns därutöver att det redan idag är möjligt att få fram olika personliga egenskaper ur dna-prover och att möjligheten att ta fram information är under ständig utveckling. Avslutningsvis påtalas att det bör vara tillåtet att i den forensiska verksamheten göra sökningar i syfte att få fram ett urval av personer grundat på genetiska uppgifter eller uppgifter som rör hälsa.[240] Polismyndigheten menar att dessa skäl talar för ett vidare referensmaterial får användas eftersom det krävs ett större referensmaterial än de uppgifter som finns i polisens egna register för att en familjesökning ska bli effektiv. Polismyndigheten anser också att sökförbudet i 2 kap 14 § endast gäller för sökningar som görs bland personuppgifter som finns i polisens egna register eller uppgiftsamlingar.[241]

Jag delar inte Polismyndighetens slutsats. Utgångspunkten är, enligt min mening, att sökförbud gäller för känsliga personuppgifter enligt 2 kap 14 § BDL. Det finns heller inte några andra uttalanden i förarbetena som tyder på att sökförbudet endast gäller för sökningar som görs i polisens egna register. I propositionen betonas också att sökförbudet

[240] Prop 2017/18:269 s 172 f.
[241] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 15–17.

gäller generellt.[242] Sökförbudet i 2 kap 14 § bör därför gälla även för sökningar i släktforskningsdatabaser.

Undantaget i 6 kap 5 PBDL gäller endast för sökningar i polisens egna register. En bedömning bör då redan ha gjorts att det är tillräckligt effektivt i förhållande till de rättigheter som inskränks. Att utsträcka undantaget till att även gälla för sökningar i andra typer av register, exempelvis i släktforskningsdatabaser, är enligt mig inte förenligt med gällande lagstiftning. Vid sökning i släktforskningsdatabaser används dna-datafiler, som kan ge detaljerad information om en person, och alltså inte dna-profiler som används vid sökning i polisens egna register. Om lagstiftaren hade för avsikt att utsträcka undantaget till att gälla även för sökningar i andra register än polisens egna hade det funnits klart lagstöd för det. Min slutsats är därför att sökförbudet gäller generellt, det vill säga även för sökningar i släktforskningsdatabaser. Något undantag från sökförbudet är inte tillämpligt för sökningar i släktforskningsdatabaser.

Det finns dock ytterligare ett undantag från ovannämnda sökförbud gällande känsliga personuppgifter. I art 10.c i dataskyddsdirektivet stadgas att behandling av genetiska och biometriska uppgifter är tillåtet under förutsättning att det är absolut nödvändigt, att det finns lämpliga skyddsåtgärder och om behandlingen rör uppgifter som på ett tydligt sätt har offentliggjorts av den registrerade.[243] Som nämnts ovan ligger också dataskyddsdirektivet till grund för BDL och PBDL.

Med anledning av att de privatpersoner som skickat in sitt dna-prov till släktforskningsdatabaser och därmed använder sig av databasen kan det argumenteras för att dessa personer har offentliggjort uppgifterna på ett tydligt sätt. Dessutom har användarna möjlighet att välja om de vill vara sökbara för brottsutredande verksamhet.[244]

Ovan nämnda undantag i dataskyddsdirektivet har dock ingen motsvarighet i gällande svensk lagstiftning. Det finns alltså inget motsvarande undantag i vare sig BDL eller PBDL. Enligt art 1.3 i dataskyddsdirektivet hindrar direktivet inte medlemsstater från att föreskriva starkare skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheten med avseende på behöriga myndigheters av behandling av personuppgifter. Det är alltså möjligt att ge enskilda ett starkare skydd i svensk lagstiftning.

[242] Prop 2017/18:232 s 155.
[243] Motsvarande undantag finns även i art 9.2 e GDPR.
[244] Se avsnitt 2.5.

Innan dataskyddsdirektivet införlivades i svensk rätt, genom bland annat BDL och PBDL, gällde PUL och polisdatalagen (2010:361). Innan 2010 års polisdatalag instiftades gällde den äldre polisdatalagen (1998:204). 1998 års polisdatalag gällde utöver PUL.[245] I 2010 års polisdatalag var utgångspunkten att den gällde i stället för PUL, om inte annat angavs i polisdatalagen.[246]

Av 15 § PUL framgick att känsliga personuppgifter fick behandlas under förutsättning att den registrerade lämnat sitt uttryckliga samtyckte till behandlingen eller på annat sätt offentliggjort behandlingen. Som nämnts ovan finns det dock inget motsvarande undantag i nu gällande lagstiftning. Frågan är då hur en sådan situation ska hanteras.

I Polismyndighetens rättsutredning framförs att om avsikten varit att genom 2010 års polisdatalag eller genom sökförbudet i BDL snäva in polisens möjligheter att söka bland uppgifter som offentliggjorts av den registrerade och som finns tillgängliga på internet borde det klart ha framgått. Som nämndes ovan anser polisen också att sökförbudet i 2 kap 14 § endast gäller för sökningar som görs bland personuppgifter som finns i polisens egna register eller uppgiftsamlingar.[247] Således tycks Polismyndigheten anse att sökförbudet inte är tillämpligt vid sökningar i släktforskningsdatabaser och det därför skulle vara möjligt för polisen att genomföra sådana sökningar.

Jag håller inte med om Polismyndighetens slutsats. Tvärtom anser jag att det i stället borde ha tydliggjorts om avsikten varit att tillåta polisen att utföra sökningar i släktforskningsdatabaser och andra liknande sökningar. Detta gäller särskilt eftersom det rör sig om behandling av känsliga personuppgifter.

Enligt Art 29-gruppens yttrande bör art 10 i dataskyddsdirektivet läsas tillsammans med art 8 om laglig behandling av personuppgifter. Av art 8 framgår bland annat att nationell rätt ska föreskriva vilka personuppgifter som ska få behandlas. Art 10.c, där det stadgas under vilka förutsättningar som genetiska och biometriska uppgifter får behandlas, bör enligt Art 29-gruppen därför tolkas som att de endast utgör specifika situationer där nationell lagstiftning kan tillåta sådan behandling under förutsättning att det är absolut nödvändigt och det finns lämpliga skyddsåtgärder.[248] Det är alltså upp till nationella lagstiftare att bestämma om de vill tillåta behandling av känsliga personuppgifter.

[245] Se 1 § polisdatalagen (1998:204).
[246] Se 2 kap 1–2 §§ polisdatalagen (2010:361).
[247] Polismyndighetens rättsutredning dnr A637.388/2018 s 16 f.
[248] Art 29-gruppen, Yttrande om vissa centrala frågor gällande direktivet om brottsbekämpning (EU 2016/680), WP258 s 7 & 10.

Behandling av känsliga personuppgifter kräver således att det finns stöd i nationell lagstiftning. Detta gäller även om känsliga personuppgifter har blivit tydligt offentliggjorda av registrerade.

Som påpekats ovan finns ingen bestämmelse i svensk rätt som reglerar situationen där enskilda tydligt offentliggjort känsliga personuppgifter. Eftersom det ovan konstaterats att sökförbudet för känsliga uppgifter gäller generellt och eftersom undantaget för tydligt offentliggjorda uppgifter inte har genomförts i svensk rätt saknas det lagstöd för att genomföra jämförande sökningar i släktforskningsdatabaser. Polismyndigheten har därför ingen rättslig möjlighet att genomföra sådana sökningar. Det bör också påpekas att ett grundläggande krav, enligt 2 kap 6 § BDL, är att personuppgifter ska behandlas författningsenligt och korrekt. Kravet innebär bland annat att föreskrifterna i BDL och PBDL måste följas. Eftersom Polismyndigheten har utfört jämförande sökningar i släktforskningsdatabaser i Linköpingfallet har polisen även åsidosatt det grundläggande kravet på författningsenlig behandling.

6.5 Steg 3: Träfflista och urval

Efter sökning i en släktforskningsdatabas genereras en träfflista. Utifrån träfflistan kan det vara nödvändigt att göra ett urval. Därefter behöver träfflistan eller urvalet bearbetas genom att kartlägga släkten bakåt i tiden för att sedan kartlägga släktbanden framåt i tiden.

Träfflistan visar namn på användare av databasen och uppgifter som visar grad av släktskap. Detta kan innebära att det inte rör sig om behandling av genetiska eller biometriska uppgifter. Däremot bör det fortfarande röra sig om behandling av personuppgifter vilket innebär att reglering gällande personuppgiftsbehandling även är relevant för metodens tredje steg.

Av 2 kap 8 § BDL följer att mängden uppgifter som behandlas måste begränsas utifrån ändamålen med behandlingen. Det är av stor vikt att polisen kontinuerligt bedömer urvalets omfattning i förhållande till ändamålet med behandlingen. Troligtvis innebär det traditionella släktforskningsarbetet att en stor mängd personuppgifter behandlas. Avlidna personer skyddas visserligen inte av dataskyddsregleringen,[249] men även nu levande personers uppgifter behandlas. Detta ställer alltså stora krav på att polisen bedömer urvalets omfattning utifrån ändamålet med behandlingen.

[249] Se 1 kap 6 § BDL.

Dataskyddsregleringen ställer också krav på att personuppgifter som rör olika kategorier av registrerade ska särskiljas.[250] Det ska således framgå om en person exempelvis är misstänkt eller målsägande. Om det framgår av sammanhanget vilken kategori en person tillhör behöver det inte tydliggöras genom en särskild upplysning. Det är möjligt att det kan framgå av sammanhanget att personerna i träfflistan inte är misstänkta för brott utan att de endast eventuellt är släkt med en misstänkt gärningsman som avsatt ett dna-spår. Det skulle i sådana fall inte krävas att någon särskild upplysning antecknas. Det är dock möjligt att även misstänkta personer kan komma att finnas i träfflistan och det skulle i sådana fall vara nödvändigt att göra en särskild upplysning.

När väl dna-datafiler förts in i en släktforskningsdatas uppstår också frågor om hur skyddet för personuppgifterna ska säkerställas. Enligt 3 kap 8 § BDL är den personuppgiftsansvarige skyldig att vidta lämpliga tekniska och organisatoriska åtgärder för att skydda de personuppgifter som behandlas, särskilt mot obehörig eller otillåten behandling och mot förlust, förstöring eller annan oavsiktlig skada. Uppräkningen i bestämmelsen är inte uttömmande men den belyser vad säkerhetsåtgärderna ska åstadkomma. Kravet på skydd mot obehörig eller otillåten behandling innebär bland annat att obehörig registrering av personuppgifter och obehörig kännedom om, ändring eller radering av lagrade personuppgifter ska förhindras. Dessutom ska obehörig läsning, kopiering, ändring eller radering av personuppgifter i samband med uppgiftslämnande eller transport av databärare förhindras. Det ska även vidtas åtgärder som ska garantera att personer som är behöriga att använda ett IT-system endast har tillgång till personuppgifter som omfattas av deras behörighet. Skydd mot förlust, förstöring eller annan oavsiktlig skada innefattar bland annat krav på att de IT-system som används ska fungera och att de personuppgifter som är lagrade inte ska kunna förvanskas genom funktionsfel i IT-systemen. Dessutom måste det vara möjligt att återställa aktuella IT-system vid eventuella störningar.[251]

Vid överföring av personuppgifter till ett tredjeland kan polisen ställa upp användarvillkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna.[252] Polismyndigheten har också anfört att det ska ställas krav gentemot släktforskningsdatabaserna på radering av data. När ett ärende är avklarat ska all information och dna-data raderas från databasen. Polismyndigheten ska också ställa upp

[250] Se 2 kap 9 § BDL.
[251] Prop 2017/18:232 s 457.
[252] Se 8 kap 10 § BDL.

användarbegräsningar så att andra användare av databasen inte ska kunna söka mot de dna-datafiler som polisen överfört till databasen.[253]

Jag anser att det är mycket svårt för Polismyndigheten att säkerställa att de uppgifter som förs in och sedan behandlas i en släktforskningsdatabas har ett tillräckligt skydd enligt 3 kap 8 § BDL. En av de släktforskningsdatabaser som polisen använde i Linköping-fallet var GEDmatch. I juli 2020 rapporterade GEDmatch att databasen utsatts för en säkerhetsattack från ett redan befintligt användarkonto. Säkerhetsattacken fick till följd att alla konton i databasen var tillgängliga för sökningar för alla användare. Detta gällde alltså oavsett om användarna samtyckt till att uppgifterna användes i brottsutredande syfte eller ej.[254] Dna-datafilerna som hade överförts i Linköpingfallet hade vid detta tillfälle redan raderats från databasen. [255] Om dna-datafilerna hade funnits kvar i databasen hade dock alla användare haft möjlighet att söka på dessa. Detta hade inneburit att obehöriga fick tillgång till personuppgifterna.

Ett annat exempel på att det föreligger risk för att obehöriga får tillgång till personuppgifterna och att det därmed är svårt att upprätthålla ett tillräckligt skydd för uppgifterna är att ett läkemedelsbolag har investerat i ett av släktforskningsföretagen vid namn 23andMe. Affären innebar att läkemedelsbolaget fick tillgång till information i släktforskningsdatabasen för att utveckla nya mediciner.[256]

Sammanfattningsvis anser jag att det är svårt för polisen att säkerställa att de användarbegränsningar som ställs gentemot släktforskningsföretagen följs. Därmed är också svårt för polisen att säkerställa att träfflistor i databaserna raderas och att de uppgifter som polisen laddat upp i databasen också raderas. Med anledning av detta är det också svårt för polisen att uppfylla sitt personuppgiftsansvar.

6.6 Avslutande kommentarer

I avsnittet har konstaterats att polisen dels saknar lagstöd för vissa av stegen i metoden, dels att vissa grundläggande krav på personuppgiftsbehandling är svåra att uppfylla. Det kan således konstaterats att polisens rättsliga möjligheter är begränsade. Att polisens metod saknar lagstöd är särskilt problematiskt utifrån legalitetsprincipen i RF och FL.[257]

[253] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 7.
[254] GEDmatchs Facebooksida.
[255] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 14.
[256] Di Digital, *Stanford-forskaren: DNA-tjänsterna dansar runt frågan kring vem som äger datan*.
[257] Se 1 kap 1 § 3 st RF & 5 § 1 st FL.

Efter att polisen använt släktforskningsdatabaser i Linköping och metoden utvärderats begärde polisen ett förhandssamråd med Integritetsskyddsmyndigheten. I slutskedet av författandet av denna uppsats, den 3 maj 2021, lämnade Integritetsskyddsmyndigheten ett besked i form av ett yttrande. Myndigheten tycks ha identifierat likande problem som jag redogjort för i denna uppsats. I yttrandet konstaterar Integritetsskyddmyndigheten att polisens metod inte är förenlig med gällande lagstiftning och råder därför polisen att inte fortsätta med metoden.[258]

[258] Integritetsskyddsmyndighetens yttrande dnr 2021-1521 s 6.

7 Avslutande reflektioner

I Polismyndighetens rapport framförs att släktforskningsdatabaser sannolikt är ett av de mest kraftfulla verktyg som någonsin funnits för att kunna ringa in en misstänkt gärningsperson och klara upp ett brott.[259]

Polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att polisen behandlar mycket detaljerad information om en persons dna som avslöjar mycket känsliga uppgifter. I uppsatsen har framkommit att det finns ett mycket omfattande rättighetsskydd i olika rättsordningar. Detta medför att polisens rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser är begränsade.

Det har konstaterats att polisens användning av släktforskningsdatabaser innebär att enskildas rättigheter inskränks. För att en rättighetsinskränkning ska vara tillåten krävs bland annat att åtgärden vidtas med stöd av lag. För att undersöka om det i svensk rätt finns lagstiftning som uppfyller kravet på lagstöd har uppsatsen också utrett polisens användning av släktforskningsdatabaser utifrån gällande lagstiftning om personuppgiftsbehandling. Det har konstaterats vissa steg i polisens metod saknar lagstöd och att vissa grundläggande krav vid personuppgiftsbehandling är svåra att uppfylla. Min bedömning är därför att ett nationellt införande av polisens metod för användning av släktforskningsdatabaser inte är förenligt med gällande lagstiftning. Utan konkret lagstöd finns det också risk för att gränserna för metodens användning förskjuts. Det kan leda till att metoden börjar användas i fall som inte gäller utredning av grova brott eller i fall där andra utredningsåtgärder inte har uttömts. Det är således av vikt att eventuell framtida lagstiftning tydligt reglerar under vilka förutsättningar som metoden får användas.

Polismyndigheten har alltså begränsade rättsliga möjligheter att använda släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte. Mot bakgrund av detta anser jag att Polismyndigheten inte bör fortsätta att använda släktforskningsdatabaser. Detta gäller trots att Polismyndigheten anser att det sannolikt är ett av de mest kraftfulla verktyg som någonsin funnits.

[259] Polismyndighetens rapport dnr A544.825/2020 s 27.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop 1975/76:209 *om ändring i regeringsformen*

Prop 1993/94:117 *Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor*

Prop 2001/02:72 *Ändringar i regeringsformen – samarbetet i EU m.m.*

Prop 2005/06:29 *Utvidgad användning av DNA-tekniken inom brottsbekämpningen m.m.*

Prop 2008/09:132 *Fingeravtryck i pass*

Prop 2009/10:80 *En reformerad grundlag*

Prop 2009/10:85 *Integritet och effektivitet i polisens brottsbekämpande verksamhet*

Prop 2011/12:45 *Kustbevakningsdatalag*

Prop 2014/15:94 *Den nya polisorganisationen – några frågor om personuppgiftsbehandling m.m.*

Prop 2017/18:232 *Brottsdatalag*

Prop 2017/18:269 *Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning*

Prop 2019/20:64 *Hemlig dataavläsning*

Statens offentliga utredningar

SOU 2010:4 *Allmänna handlingar i elektronisk form – offentlighet och integritet*

SOU 2015:39 *Myndighetsdatalag*

SOU 2017:29 *Brottsdatalag*

Övrigt

Polismyndigheten, rättsavdelningen, *Dna-spår och släktforskning,* dnr A637.388/2018

Polismyndigheten, Nationellt forensiskt centrum, *Pilot: Dna-spår och släktforskning – Användning av släktforskningsdatabaser i brottsutredande syfte,* dnr A544.825/2020

Integritetsskyddsmyndigheten, *Förhandssamråd enligt brottsdatalagen; användning av dna-baserade släktforskningsdatabaser*, dnr 2021-1521

Litteratur

Bremdal, P, *Är RF 1 kap. 2 § bara tomma ord? – Några tankar om målsättningsstadgandet i RF,* I: Åhman, K (red), *Regeringsformen 40 år 1974–2014*, Iustus Förlag AB 2014

Bernitz, U, Carlsson, M, Heuman, L, Leijonhufvud, M, Magnusson Sjöberg, C, Seipel, P, Warnling Condradson, W & Vogel, H-H, *Finna rätt: juristens källmaterial och arbetsmetoder,* femtonde upplagan, Norstedts Juridik AB 2020

Chamberlain, J, *Integritet och skadestånd: om skyddet för personuppgifter och privatliv i svensk rätt,* Iustus Förlag AB 2020

Danelius, H, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: Edn kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna,* femte upplagan, Norstedts Juridik AB 2015

Erlandsson, R, *DNA - kunskapens källa,* Fundo Förlag AB 2017

Helmius, I, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Iustus Förlag AB 2000

Hirschfeldt, J, *Författningens kärnvärden – symbol, politik och juridik,* I: Åhman, K (red), *Regeringsformen 40 år 1974–2014,* Iustus Förlag AB 2014

Hjertstedt, M, *Tillgången till handlingar för brottsutredare: en rättsvetenskaplig studie av beslag med husrannsakan, myndigheters utlämnandeskyldighet samt editions- och exhibitionsplikt,* Iustus Förlag AB 2011

Hjertstedt, M, *Beskrivningar av rättsdogmatisk metod: Om innehållet i metodavsnitt vid användning av ett rättsdogmatiskt tillvägagångssätt,* I: Mannelqvist, R, Ingmanson, S & Ulander-Wänman, C (red), *Festskrift till Örjan Edström*, s 165–174, Juridiska Institutionen, Umeå Universitet, 2019

Kleineman, J, *Rättsdogmatisk metod,* I: Nääv, M & Zamboni, M (red), *Juridisk metodlära,* s 21–46, andra upplagan, Studentlitteratur 2018

Kling, D, Phillips, C, Kennett, D & Tillmar, *Investigative genetic genealogy: Current methods, knowledge and practice*, Forensic Science International: Genetics 2021

Kranenborg, H, *Article 8 – Protection of Personal Data,* I: Peers, S, Hervey T, Kenner, J & Ward, A (red), *The EU Charter of fundamental rights: A Commentary,* s 223–265, Hart Publishing Ltd 2014

Kulin-Ohlsson, K, *Juridikens fundament: med grundläggande juridisk metodlära*, sjätte upplagan, Jure Förlag 2011

Lebeck, C, *EU-stadgan om grundläggande rättigheter*, andra upplagan, Studentlitteratur AB 2016

Lehrberg, B, *Praktisk juridisk metod*, tolfte upplagan, Iusté AB 2020

Lynskey, O, *Deconstructing Data Protection: The "Added-Value" of a Right to Data Protection in the EU Legal Order*, The International and Comparative Law Quarterly 2014 s 569–597

Magnusson Sjöberg, C, *Översikt av dataskyddsförordningen*, I: Magnusson Sjöberg, C (red), *Rättsinformatik: juridiken i det digitala informationssamhället*, s 191–232, fjärde upplagan, Studentlitteratur 2021

Naarttijärvi, M, *För din och andras säkerhet: Konstitutionella proportionalitetskrav och Säkerhetspolisens preventiva tvångsmedel*, Iustus Förlag AB, 2013

Ney, P, Ceze, L, Kohno, T, *Genotype Extraction and False Relative Attacks: Security Risks to Third-Party Genetic Genealogy Services Beyond Identity Inference*, Network and Distributed System Security Symposium 2020

Olsson, J & Kupper, T, *Grundläggande kriminalteknik 4.0*, fjärde upplagan, Jure Förlag AB 2021

Reichel, J, *EU-rättslig metod*, I: Nääv, M & Zamboni, M (red), *Juridisk metodlära*, s 109–142, andra upplagan, Studentlitteratur 2018

Sandgren, C, *Är rättsdogmatiken dogmatisk?*, Tidsskrift for Rettsvitenskap 2005 s 658–656

Schabas, W A, *The European Convention on Human Rights: A Commentary*, Oxford University Press, 2015

Åhman, K, *Grundläggande rättigheter och juridisk metod: RF 2 kap., Europakonventionen och EU:s stadga och deras tillämpning*, andra upplagan, Norstedts Juridik AB 2019

Öman, S & Lindblom H-O, *Personuppgiftslagen: en kommentar*, fjärde upplagan, Norstedts Juridik AB 2011

Svensk rättspraxis

Högsta domstolen
NJA 2005 s 361

Tingsrätterna
Linköping tingsrätt, mål nr B 2426-20, dom meddelad 2020-10-01

Avgöranden från EU-domstolen

Domstolens dom av den 15 juli 1964, mål C-6/64 Costa mot E. N. E. L, ECLI:EU:C:1964:66

Domstolens dom av den 17 december 1970, mål C-11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH mot Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, ECLI:EU:C:1970:114

Domstolens dom av den 6 november 2003, mål C-101/01 Lindqvist, ECLI:EU:C:2003:596

Domstolens dom av den 9 november 2010, de förenade målen C-92/09 & C-93/09 Volker und Markus Schecke och Eifert, ECLI:EU:C:2010:662

Domstolens dom av den 17 oktober 2013, mål C-291/12 Schwarz, ECLI:EU:C:2013:670

Domstolens dom av den 8 april 2014, de förenade målen C-293/12 & C-594/12 Digital Rights Ireland och Seitlinger m fl, ECLI:EU:C:2014:238

Domstolens dom av den 13 maj 2014, mål C-131/12 Google Spain och Google, ECLI:EU:C:2014:317

Domstolens dom av den 6 oktober 2015, mål C-362/14 Schrems, ECLI:EU:C:2015:650

Domstolens dom av den 21 december 2016, de förenade målen C-203/15 & C-698/15 Tele2 Sverige, ECLI:EU:C:2016:970

Domstolens dom av den 16 juli 2020, mål C-311/18 Facebook Ireland och Schrems, ECLI:EU:C:2020:559

Avgöranden från Europadomstolen

Tyrer v the United Kingdom, nr 5856/72, dom meddelad den 25 april 1978

The Sunday Times v the United Kingdom, nr 6538/74, dom meddelad den 26 april 1979

Amann v Switzerland (GC), nr 27798/95, dom meddelad den 16 februari 2000

Rotaru v Romania (GC), nr 28341/95, dom meddelad den 4 maj 2000

Peck v the United Kingdom, nr 44647/98, dom meddelad den 28 januari 2003

Perry v the United Kingdom, nr 63737/00, dom meddelad den 17 juli 2003

Segerstedt-Wiberg and Others v Sweden, nr 62332/00, dom meddelad den 6 juni 2006

S. and Marper v the United Kingdom (GC), nr 30562/04 & 30566/04, dom meddelad den 4 december 2008

Ciubotaru v Moldova, nr 27138/04, dom meddelad den 27 april 2010

Uzun v Germany, nr 35623/05, dom meddelad den 2 september 2010

Von Hannover v Germany (No 2) (GC), nr 40660/08 & 60641/08, dom meddelad den 7 februari 2012

Söderman v Sweden (GC), nr 5786/08, dom meddelad den 12 november 2013

Magyar Helsinki Bizottság v Hungary (GC), nr 18030/11, dom meddelad den 8 november 2016

Aycaguer v France, nr 8806/12, dom meddelad den 22 juni 2017

Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v Finland (GC), nr 931/13, dom meddelad den 27 juni 2017

Bărbulescu v Romania (GC), nr 61496/08, dom meddelad den 5 september 2017

Yonchev v Bulgaria, nr 12504/09, dom meddelad den 7 december 2017

Benedik v Slovenia, nr 62357/14, dom meddelad den 24 april 2018

López Ribalda and Others v Spain (GC), nr 1874/13 & 8567/13, dom meddelad den 17 oktober 2019

Breyer v Germany, nr 50001/12, dom meddelad den 30 januari 2020

Gaughran v the United Kingdom, nr 45245/15, dom meddelad den 13 februari 2020

EU-rättsligt material

Direktiv

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF (EUT L 119, 4.5.2016, s 89–131)

Förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning) (EUT L 119, 4.5.2016, s 1–88)

Art 29-gruppen

Artikel 29-gruppen, *Yttrande om vissa centrala frågor gällande direktivet om brottsbekämpning (EU 2016/680),* WP 258, antagen 29 november 2017

Europeiska rådet

Rådets beslut (EU) 2016/920 av den 20 maj 2016 om undertecknande, på Europeiska unionens vägnar, av avtalet mellan Amerikas förenta stater och Europeiska unionen om skydd av personuppgifter i samband med förebyggande, utredning, avslöjande och lagföring av brott

EU-domstolen

EU-domstolen, *Tematiskt faktablad – Skydd av personuppgifter,* uppdaterad juli 2020.

Övrigt

Förklaringar avseende stadgan om de grundläggande rättigheterna (2007/C 303/02), (EUT C 303, 14.12.2007, s 17–35)

Material från Europadomstolen

Europadomstolen, *Guide to the Case-Law of the of the European Court of Human Rights – Data protection,* uppdaterad 31 december 2020

Tidningsartiklar

Di Digital, *Stanford-forskaren: DNA-tjänsterna dansar runt frågan kring vem som äger datan*, https://www.di.se/digital/stanford-forskaren-dna-tjansterna-dansar-runt-fragan-kring-vem-som-ager-datan/ (hämtad 2021-05-23)

Forskning & Framsteg, *När ska polisen få använda släktforskarnas databaser?*, https://fof.se/sites/fof.se/files/novusunderokning_1901.pdf (hämtad 2021-02-23)

Svenska Dagbladet, *Så gäckade "Golden State Killer" polisen i 40 år,* 4 juli 2020, https://www.svd.se/sa-gackade-golden-state-killer-polisen--i-40-ar (hämtad 2021-04-15)

SVT Nyheter, *Släktforskning via dna allt vanligare – kan ge otrevliga överraskningar*, 16 november 2019, https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/slaktforskning-via-dna-test-allt-vanligare-kan-dock-ge-negativa-overraskningar (hämtad 2021-02-18)

SVT Nyheter, *"Golden State-mördaren" döms till livstids fängelse,* 22 augusti 2020, https://www.svt.se/nyheter/utrikes/golden-state-mordaren-doms-till-livstids-fangelse. (hämtad 2021-04-15)

SVT Nyheter, *Polisregioner vill lösa kalla fall med släktforskare*, 2 september 2020, https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisregioner-vill-losa-kalla-fall-med-slaktforskare (hämtad 2021-02-23)

SVT Nyheter, *Linköpings trauma: Dubbelmördaren höll sig undan polisen i 16 år*, 1 oktober 2020, https://www.svt.se/nyheter/lokalt/ost/linkopings-trauma-daniel-nyqvist-gackade-polisen-i-16-ar (hämtad 2021-02-23)

Övriga källor

23andMe, *23andMe Guide for Law Enforcement*, https://www.23andme.com/law-enforcement-guide/ (hämtad 2021-04-15)

AncestryDNA, *Frågor och svar om AncestryDNA – Hur gör jag testet?*, https://www.ancestry.se/dna/?geo_a=r&geo_s=se&geo_t=us&geo_v=2.0.0&o_iid=41032&o_lid=41032&o_sch=Web+Property (hämtad 2021-04-12)

Facebook, GEDmatch, https://www.facebook.com/officialGEDmatch/posts/the-following-message-is-going-out-to-customers-via-emailon-the-morning-of-july-/227129828759752/ (hämtad 2021-05-31)

FamilyTreeDNA, *Privacy Statement*, https://www.familytreedna.com/legal/privacy-statement (hämtad 2021-05-28)

GEDmatch, *How It Works*, https://www.gedmatch.com/how-it-works (hämtad 2021-05-28)

GEDmatch, *Terms of Service and Privacy Policy*, https://www.gedmatch.com/Documents/tos_20210111.html (hämtad 2021-04-12)

GEDmatch PRO, *About GEDmatch PRO*, https://pro.gedmatch.com/about (hämtad 2021-04-12)

MyHeritage, *Privacy Policy*, https://www.myheritage.se/FP/Company/popup-privacy-policy.php?dispLang=EN (hämtad 2021-04-12)

Polismyndigheten, *Dna-baserad släktforskning kan bli nationellt använd metod*, https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2020/november/dna-baserad-slaktforskning-kan-bli-nationellt-anvand-metod/ (hämtad 2021-04-16)